

O'zbekiston adabiyoti va san'ati

ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ВА САЊАТИ Haftalik gazeta • 1956-yil 4-yanvardan chiqa boshlagan e-mail: uzas@b2c.uz 2012-yil 27-yanvar • №4 (4143)

ХАЛҚИМИЗ ИРОДАСИ БИЛАН ТАНЛАНГАН ЙЎЛ

Президент Ислам Каримовнинг «Ўзбекистон мустақилликка эришиш остонасида» китоби юзасидан давра сўхбати

ИСЛАМ КАРИМОВ
ЎЗБЕКИСТОН МУСТАҚИЛЛИККА ЭРИШИШ ОСТАНАСИДА

— Йигирма биринчи асрнинг ўн иккинчи, мустақиллигимизнинг йигирма биринчи йилига қадам қўйдик, — деди «Ўзбекистон адабиёти ва санъати» газетаси бош муҳаррири Саъдулла ҲАКИМ давра сўхбатини бошлар экан, — Гоят қисқа мана шу давр мамлакатимиз тарихида халқимиз ўз йўлбошчиси раҳнамолигида озодликка эришган, мустақил тараққиётнинг «ўзбек модели» деган ном билан халқро микёсда тан олинган, ривожланиш йўлининг самараси ҳар қадамда кўзга ташланаётган, эл-юртимизнинг азалий меҳнатқошлиги ва меҳмондўстлиги, тинчликсеварлиги ва элпарварлиги, орияти ва меҳр-оқибати, омилкорлиги ва бунёдкорлигини дунёга тўла намойён этаётган давр сифатида абадий муҳрланиб қолади.

Холбуки, яқин тарихимизга назар ташлайдиган бўлсак, ўтган асрнинг 90-йиллари арафасида миллатларни зўравонлик билан бирлаштириб келган собиқ империя ич-ичидан емирилиб, тобора путурдан кетаётган бўлса-да, аммо «жилов»ни қўлдан бермаслик ҳаракатида найранг устига найранг кўрсатганига ғувоҳ бўламиз. Иқтисодиёт вайрон бўлган, ижтимоий ҳаёт издан чиққан, меҳнатқош халқнинг аҳоли ночор ва забун эди.

Албатта, бундай тарзда яна узоқ яшаб бўлмастлигини кўпчилик тушунар, қандай яшаш зарурлигини тахминан тасаввур қилганлар ҳам кўп эди. Та-саввур этишарди-ю, ўшандай ҳаётга етиш учун нима қилиш кераклигини аниқ билишмасди. Лекин бу турли-туман ниятдаги кишилар учун жуда қўлай вазият эди. Шу боис норозилик тўлкинида унинг олдинги сафиди намойён бўлиб, ўзи учун қўлайроқ истиқболни мўлжал қилаётган «чақон»-ларни ҳам, фурсатдан фойдаланиб юксакроқ мартабага эришиб қолиш пайида юрган муттаҳамларни ҳам, сиёсий мақсадлар йўлида чайқовчиликни авж олдириб, ўзига олдириб олган одамлардан усталик билан четдан туриб фойдаланаётган бузғунчиларни ҳам, халқимизнинг муқаддас динимизга бўлган эътиқодини суиистеъмол қилиб, «пишлоқ»дан каттароқ бўлакни олиб қолиш ҳаракатида тушган лўттибозларни ҳам сиёсат майдонида учратиб ажабланиш ҳол бўлмай қолган эди. Оқни оққа, қорани қорага ажратиб олиш, халқимизни турли хавф-хатарлардан асраб янги ҳаёт сари етаклаш учун теран тафаккур, катта ҳаётий тажриба, улкан жасорат, мустаҳкам ирода, худо ато этган зийраклик, яъни ҳар нарса-ни олдиндан кўра билиш истеъдоди зарур эди.

Президентимиз Ислам Каримовнинг «Ўзбекистон мустақилликка эришиш остонасида» китобини ўқиган одам буларнинг барчаси ҳаётий ҳақиқат эканига яна бир бор амин бўлади. Халқимиз бу-

гун биз доимо шундай бўлиши лозим дея ўрганиб қолганимиз — озод ва эркин, тинч ва осуда ҳаётга не-не машаққатларни енгиб, не-не синовлардан ўтиб келганини англайди.

Китобдан Президентимизнинг энг мураккаб, шу билан бирга, ҳал қилувчи давр сифатида эндиликда ўтмишга айланган 1989-1992 йиллардаги нутқ ва маърузалари, чиқишлари, интервьюлари ўрин олган. Бу давр юртимиз тарихида, ҳеч шубҳасиз, республикамиз бошқарувига Ислам Каримов келган ва мустақиллик кўлга киритилган давр сифатида алоҳида ажралиб туради.

Бугун ўз ҳаётимиз мисолида кўриб туриб-мизки, ўша гоят қалтис ва носоглом вазият вужудга келган ўта мураккаб бир шароитда Президентимиз томонидан фақат халқ ва Ватан истиқболи, мустақиллик сари қадам

қўяётган Ўзбекистон манфаатларини ўйлаб биридан муҳим қарорлар қабул қилинган. Шунинг учун ҳам йиллар ўтгани сари бу қарорларнинг

Давра сўхбати

қадр янада ортиб, ҳар биримизга мустақиллигимиз, бугунги тинчлик-осойишта ҳаётимиз нечоғлик азиз ва муқаддас эканини англайди туради. Бинобарин, халқимиз мустақилликка эришиш остонасида турган даврдаги воқеа-ходисаларнинг бевосита иштирокчиси, ғувоҳ бўлган кишилар учун мазкур китоб ўз умрининг бир бўлағидек қадрдон. Табиийки, ўша суронли йиллардаги воқеалар уларнинг хотирасида бирма-бир жонланади ва бугунги ушалган оруз-умидларимиз ҳақида теран мулоҳазага ўндайди. Айни пайтда озод ва обод юртда ҳеч кимдан кам бўлмай камол топаётган, истиқлол тарихидан тўла хабардор бўлмаган ёш авлодимиз ўша давр ҳақиқати ҳақида жуда бой ҳаётий тасаввурга эга бўлади. Китоб билан танишган ҳар бир ўқувчи, қайси касб-хунар эгаси бўлишидан қатъи назар, ўзи учун зарур ҳаётий хулосалар чиқаради.

«Ўзбекистон мустақилликка эришиш остонасида» — тарихий уруш энг ишончли манба, сиёсатшунослар учун Ватан ва халқ манфаати устуворлигига оид концепция, файласуфлар учун дунёда турли қарама-қаршиликлар кучайган ҳозирги таҳликали вазиятда тарихий шахсининг ўрни ва аҳамиятига оид янгича дунёқараш назарияси, ижодкорлар учун драматик воқеалар жараёнида инсон шахси ва қиёфасининг бадий идрок этишга доир ҳужжатлар мажмуаси, ҳар бир фуқаро, айниқса ёшлар учун Ватанини севип, ҳимоя қилиш, асраш, элу юртга хизмат қилишнинг ибрат мактаби бўлиб хизмат қилади.

Шу маънода, бугунги сўхбат катнашчиларининг фикр-мулоҳазаларини газетхонларимиз китобда кутарилган масалалар моҳиятини англаш йўлидаги дастлабки фикр ва хулосалар сифатида баҳолашларини истардик.

Давоми 2-3-саҳифаларда.

Бош майдондаги Мустақиллик ва Эзгулик монументи.

Рустам ШАГАЕВ (ЎзА) олган сурат

Абдулхамид Чўлпон: «Адабиёт яшаса, миллат яшар». Деганда адабиётнинг ижтимоий вазифаси улғилгини назарда тутмаганимкан...

Ижод аҳли орасида адабиёт кўнгил иши — ижодкор хоҳласа ёзда, хоҳламаса йўк, адабиётга ижтимоий юк ортиб бўлмайди, деган гаплар ҳам қулоққа чалинади. Асар ёзиш, ёзмастик, албатта, муаллифнинг иши. Аммо «Адабиёт — кўнгил иши»га урғу бергандан кўра, унинг кўнгилдан қандай жой олиши, руҳият тарбиясидаги ўрни, қалбга қувват бериши ҳақида ўйлаган маъқул, шекилли. «Сир эмас, ҳозир шеъринг намуналаридан ҳам, насрий асарлардан ҳам ижодкор қалбидagi дардининг бадий акс садоларини ахтаришга кўпроқ эътибор берамиз» (Н. Каримов. Поэтик тафаккур ёлқинлари. «Ўзбек тили ва адабиёти», 2011, 2-сон). Менинчга, хоҳлаймизми, йўқми, адабиёт ҳамisha ижтимоий (асосан, тарбиявий аҳамияти назарда тутилган) вазифани бажарган, бажаради ҳам.

Адабиёт жамият ойнаси экан, ижтимоий муаммолардан узила олмайди. Гап ижтимоий вазифани қандай тушунишга, яъни асарни ўқиганда инсон кўнгли ундан озилганиб, завок тўйишига эмасми? Демак, адабиёт қалб орқали таъсир кўрсатиб, инсонни тарбиялайди. Тарбия энг муҳим ижтимоий вазифадир. Адабиётга бир гоани устувор қилиб тиқштириш мумкин эмас.

Собиқ шўролар даврида адабиёт ҳукмрон мафқуранинг тарғиботчисига айланган эди. Адиблар кўриб, сезиб турганларини айтолмас, «коммунизм гоёси»нинг сароблигини ишора билан ҳам кўрсата олмадилар. Шунинг учун ҳам ўз даврида гоёси учун кўтар-кўтар қилинган асарларни бугун ҳеч ким ўқимайди.

Адабиёт умуминсоний муаммоларни, миллатнинг тақдирига уйғун ижтимоий масалаларни кўтариб чиқади, китобхонлар оммасида фикр уйғотади, дунёқарашни, э-

тетик дидни тарбиялашга кўмак берадиган кучдир. Масалан, яқин ўтмишда, «пахта иши», «Ўзбеклар иши», дея атай уюштирилган воқеаларнинг туб фожеасини ҳеч бир нарса бадий адабиётчилик халққа етказиб беролмас керак. Японияга атом бомбасини ташлаган америкалик учувчи бунинг оқибатлари ҳақидаги романини ўқигандан сўнг, қўл урган иши нақадар фожеали эканлигини англаб ақлдан озган экан. Мана, яъни ёзилган асарнинг таъсир кучи. Шу сингари ўзбекларнинг ёмонотлик қилмоқчи бўлган

тараққиётига хизмат қилишга йўналтирилган ҳаётбахш, умумбашарий гоёлар билан йўғрилган»лигини («ЎзА», 2011, 30 декабр) таъкидлайди. Бу фикрларда адабиётнинг ки-

Шахсий мулоҳазалар

тобхонни баркамолликка чорлашдек, инсон руҳиятини тарбиялашдек ижтимоий вазифасига урғу берилма-пти.

Адабиётнинг маънавиятни шакллантиришдаги хизматини унутиш

АДАБИЁТ КЎНГИЛ ИШИМИ?

гдлянчиларнинг кирдикорларини фаш этиб, халқнинг айбисизлигини, беғуноҳлигини афкор оммага етказишдек долзарб ижтимоий вазифани адабиёт бажарса бунинг нимаси ёмон? Адабиёт кўнглимизда ватансеварлик туйғуси барқарор бўлишига, миллат тақдирини учун ҳар биримизда маъсуллик ҳиссини кучайтирса яъши-ку! «Миллат маърифатини камол топтиришда адабиётдан катта куч йўқ. Чунки одамлар олаётган ахборотнинг асосий қисми китоб, газета-журнал ва ҳоказолар орқали келади, улардаги материаллар орасида адабиёт кўп ўрин эгаллайди. Халқ маънавияти адабиёт нима ни тарғиб қилса, шунга қараб шаклланади», деб ёзганда З.Исомидинов ҳақ (Ёниғлик қозон қандай очилади? «Ёшлик», 2011, 9-сон). Филология фанлари доктори Ҳ.Каримов «Оммавийликми ёки манзурлик» мақолисида яъши асар «хаётдаги муаммоларни ечишда кўмак берадиган, одамларнинг ҳаётга қарашини ўзгартирадиган... жамият

мумкин эмас. Миллатнинг маънавий-руҳий камолига маъсуллик, аввало, адабиёт зиммасидадир. Инсон жамиятдан ажралган ҳолда яшолмайди, замон унинг энг иккинчи туйғуларига ҳам таъсир кўрсатиши мумкин. Бадий асарда инсон тасвирланаркан, табиийки, у муайян ижтимоий вазифани бажаради. Асқад Мухтор: «Адабиётни шунчаки кўнгил иши деб билиш ҳар хил бадий савияси паст китобларнинг кўпайишига сабаб бўлиб, ёшларни ҳам чағлотиши мумкин. Адиб ёзганлари кимгадир керак бўлишини ҳис қилса, унинг ўзигада маънавий қувват бўлиши шубҳасиз», дея ёзганди.

Кўлига қалам олган ҳар бир ижодкор эъзаётган асари миллат маънавиятига дахлдор бўлишини ҳис этмоғи, инсоннинг маъна қамолотига хизмат қилмоғини ич-ичдан туймоғи лозим. Бу, айниқса, ёшлар учун муҳим. Адабиётнинг «қуруқ гоёлар мажмуасига айланиб қолишга йўл қўймаслик зарур»лигини (О. Шарофидинов) таъкидлаган ҳолда, унинг

тарбиявий аҳамиятини ҳеч қачон унутмаслигимиз шарт. Адабиёт дилнинг поклар экан, демак, жамиятнинг покланишига хизмат қилади. Унинг бу хусусияти ҳамisha зарур.

Кўринадики, адабиёт ижтимоий вазифадан четда туролмайди. Дунёдаги ҳар қандай ёмонлик маънавий савълиқдан келиб чиқади. Адабиёт маънавиятни тарбияларкан, унинг бош ижтимоий вазифаси ҳам шунда. Бадий адабиёт кўнгилларга эзгулик ниҳолини экиб парваришлаши, воғга етишувига кўмаклашувчи даркор. Ижодкор замон юраги қандай ураётганини бошқалардан аввалроқ сезади, ҳамisha олдинда юради, инсон руҳиятидаги, жамиятдаги муаммоларни теран кўра олади ва ечим ҳақида фикрлайди.

Адабиётнинг авлодларга хизмати моҳиятини эътибордан қочирмаслик керак. «Кўнгил адабиётга кўнглимиз андак қониб олгандан сўнг табиий равишда жамиятни, кишилик ҳаёти қонунларини ижтимоий нигоҳ ила тадқиқ этувчи ва ҳатто одамзот турмушини яхшилашга қаратилган некин гоёларни тараннум айловчи адабиётни тақдор кўмсаб қолишимиз ҳеч гапмас» (У. Ҳамдам, «Янгилини эҳтиёжи», «Фан», 2007). Ушбу фикрда ҳам адабиёт эзгулик гоёлари элчиси бўлиши кераклигига ишора аниқ сезилиб турибди.

Адабиёт маълум бир устувор гоё тарғиботчисига айланиб қолишини ҳечам истамайди. Айни пайтда адабиёт фақат кўнгил иши деб қараб, унинг миллат тафаккури ривожидagi, инсонни қамолотга элтувчи маънавий-руҳий, тарбиявий аҳамиятини, айниқса, ёш авлод тарбиясида таъсир кучи беқийслигини унутмаслиқни истаймиз, холос. Ўзбекистонда адабиёт масалаларига давлат миқёсида аҳамият берилётгани ҳам беҳиз эмас.

Адҳамбек АЛИМБЕКОВ, ЎзМУ доценти

ДЎСТЛИК КЎРГАЗМАСИ

Бадий академиянинг марказий кўргазмалар залида республика байналмилал маданият маркази ташкил этилганининг йигирма йиллигига бағишланган «Ватан равнақи — кўпмиллатли халқ меҳнати маҳсули» номли кўргазма очилди. Унда мамлакатимизда фаолият кўрсатаётган бир юз қирқ-

Кўргазма залларда

та миллий маданий марказлар тақдим этган рангтасвир, графика, кулолчилик, фото ва миллий либослар билан бирга, хунармандликка доир санъат асарлари намойиш этилмоқда.

Юртимиздаги барча миллат ва элат вакиллари ягона оила бўлиб, тинч-тотув, ҳамжиҳатликда ҳаёт кечириши, фаровон ҳаёт, Ватанга бўлган муҳаббат кўргазмадаги асарларнинг бош мавзусидир. Бозорбой Серекеевнинг «Уста аёллар», Николай Пакиннинг «Шарқ аёллари» каби рангтасвир асарлари, Р.Ярулиннинг «Биз Навоийданмиз» фотосурати ва бир-биридан гўзал миллий либослар томошабинлар эътиборини жалб этади.

«Қишдан қоқатган сой».

Виктория Трошина.

Халқимиз билан бирга ҳамжиҳат умр кечираётган кўплаб миллатлар ўртасида ўзаро дўстлик, меҳр-оқибат ва садоқат туйғулари шаклланган. Юртимизда ҳар бир халқнинг қадриятлари, урф-одатлари, динига ҳурмат билан қараш аънаънага айланган.

Пойтахтимиздаги «Туркистон» саройида республика Байналмилал маданият маркази ташкил этилган.

ЎЗБЕКИСТОН — УМУМИЙ УЙИМИЗ

нинг 20 йиллигига бағишланган концерт дастури бўлиб ўтди. Унда кўплаб миллат ва элат вакиллари иштирок этиб, тинч ва осуда юртда яшаётганидан миннатдорлигини изҳор этдилар. Уларнинг бир гуруҳи орден ва медаллар билан тақдирланди.

Тадбирда таниқли санъаткорлар — Ўзбекистон халқ артистлари Матлуба Дадабоева, Зулайхо Бойжонова, хизмат кўрсатган артистлар Гулсанам Мамазоитова, Ойбек Ҳамроқулов санъатсевар мухлисларга хушнудлик улашди. Бадий жамоалар ижросида «Бугун байрам» (крим-татар), «Сиртаки» (грек), «Туморим» (киргиз), «Мазовка» (олмон), «Қоражўрға» (қозок) каби халқ кўшиқлари янгради. Айниқса, рус, грузин, поляк, уйғур, бошқир, қорақалпоқ халқ термаларидан тузилган рақс ва мусика садолари йиғилганларда катта таассурот қолдирди.

КЎҲНА ЗАМИН ОҲАНГЛАРИ

Маданият ва спорт ишлари вазирлиги Ўзбекистон Миллий телерадиокорпорацияси билан ҳамкорликда «Кўҳна замин оҳанглари» деб номланган республика халқ ижодиёти санъат фестивалини ўтказмоқда. Талбир ҳақида Халқ ижодиёти маркази директори ўринбосари Уткир Тохиров шундай деди:

— Республикамизда биринчи марта ўтказилаётган бу фестивални ўтказишдан асосий мақсад Қорақалпоғистон Республикаси, Тошкент шаҳри ва вилоятларда фаолият олиб бораётган фольклор-этнографик жамоалар ижоди билан халқимизни яқиндан таништириш, миллий ва умуминсоний қадриятларини аҳоли, айниқса, ёшлар онгига синдириш, номоддий маданий меросни асраш, тарғиб қилиш ва ёшларнинг фольклор санъатига қизиқишларини оширишдан иборат. Жамоаларнинг чиқиши «O'zbekiston» телерадиоканали давлат унитар корхонаси бюрортмас асосида «O'zbekiston» MTRK медиамаркази давлат корхонаси павилонларида ёзиб олинган ҳақда «O'zbekiston» телерадиоканали орқали эфирга узатиб борилади.

Фестивал дастурида миллий фольклорга оид ўлан, ёр-ёр, айтишу, лапар, маросим ва алла қўшиқлари ўрин олиши, улар миллий ва худудий ўзига хошлиқларни акс эттирган ҳолда саҳналаштириб ижро этилиши кўзда тутилди. Ўзбекистон ва Қорақалпоғистон Маданият ва спорт ишлари вазирликлари, республика Халқ ижодиёти маркази, барча вилоятлар ҳамда Тошкент шаҳар маданият ва спорт ишлари бошқармалари ҳар бир фольклор жамоасининг чиқиши, мавзуга мос саҳна безаклари, халқ амалии ва хунармандлик санъати намуналарини етказиб, қатнашчиларга зарур шароитлар яратилишини таъминламоқда. Номоддий маданий меросимиз ривожига катта ҳисса қўшишга қаратилган мазкур фестивал «Наврўз» умумхалқ байрами арафасида яқунланади ва голиблар диплом ҳамда қимматбаҳо совғалар билан тақдирланади.

Мухтасархон ҚАРИМОВА

Эъиб олди

Бобур АЛИМОВ, Ёзувчилар уюмаси раиси: — «Ўзбекистон» нашриётида чоп этилган «Ўзбекистон мустақилликка эришиш остана-сида» китобида 1989—1992 йилларда юзага келган мураккаб вазият, машаққатли курашлар, кескинликлар ва драматик воқеалар ўзининг тўлиқ инфосини топган.

Саноатдан қишлоқ ҳўжалигигача, соғлиқни сақлашдан таълимгача, илм-фандан адабиётгача бўлган ҳамма тизимлар собиқ империянинг ҳийлакорона бошқаруви боис қарамлик занжирлари билан ўраб-чирмаб ташланган эди. Пахтаси, пилласи, олтини, бағридаги юзлаб турдаги қимматбаҳо маъданлари аёвсиз ташиб кетилаётгани етмагандай, халқимиз шаънига курақда турмай-диган турли-туман адолатсиз бўҳтонлар ҳам ўша зулм минбарларидан сурбетларча айтилмоқда эди.

Шу ўринда бир воқеа эсимга келади. Отам, таниқли адиб Шухрат умрлари сўнигида оғир дардага чалиниб, ҳасасага суяниб қолган эди. Гапир-ришга қийналар, фикрларини тушунти-ра олмаганида мен у кишига «таржимон-лик қилардим».

Тўқсонинчи йилларнинг бошланishi эди, телевизор орқали катта бир йиғиндан кўрсатув берилди. Отам одатдагидек курсида ўзларини бироз олдинга ташлаб, телевизордан кўз узмай ўтирарди. Президентимизнинг сўзларини диққат билан тинглади. Кутлмаганда кўзларига ёш қалқиб чиқди. Бунинг сабаби — Президентимиз ноҳақ жабр чеккан Ўзбекистон зиёдалари ҳақида гапирарди, ёшган эди. Отам қаддларини тиклаб, ёш нималар демоқчи бўлди. «Биринчи бор айтиваяпти!» демоқчи бўлаётганини тушундим...

Китобнинг «Ўтмишдан сабоқ чиқариб, келажакка ишонч билан» деб номланган қисмини ўқиб, беихтиёр ўша лаҳзалар кўз олдимга келди. Китобда Ўртбошимиз истибод замони маданиятимизнинг қанча-қанча машҳур арбоблари бошига оғир муҳаббатлар солгани, уларни бадном этгани, қўлаб адиблар ўз ҳаётининг маълум йилларини қамок ва сургунларда ўтказганини таъкидлар экан, отамнинг ҳам номини келтирган эди.

Қаранг, қўлаб одамларни тўқсонинчи йилларда адалотли сўзлар 1990 йилнинг 5 июнида, мустақиллик эълон қилинмасидан бир йил аввал айрилган экан.

Сирожиддин РАУПОВ, Ёзувчилар уюмаси аъзоси: — Ҳа ўша йилларда рўй берган бир воқеа менинг ҳам хотирамда мустаҳкам ўрнашиб қолган. Хали саксонинчи йиллар охирига қадар, бизнинг эса талабқил йилларимиз эди. Ҳаётнинг сурони синоволарига илк бор дўч келган, онги ва дунёқарашни шаклландирган талаба ёшлар, минг афсуски, бундай қалтис даврда ўз холига ташлаб қўйилган эди. Хар хил норасмий ҳаракат ва партиялар ўз манфаатларини йўлида уларни сиёсий «йўн»лар гирдобига торта бошладди.

1989 йилнинг апрелида Тошкент Давлат университетини (ҳозирги ЎзМУ)нинг маданият саройида кашақадарлик талабалар билан вилоят раҳбарининг учрашуви бўлади, деган хабар тарқалди. Республикада авж олган бошбошқоқлик таъсирида ҳаётдаги етишмовчиликлардан норози бўлиб юрган ёшлар учрашува тез тўпланди. Аммо уларнинг ақсарияти бундан бирон-бир натижа қишига деярли ишонмас эди. Чунки республиканинг амалдаги раҳбарияти ёшларнинг ҳақли талабларига мутлақо эътибор қаратмаётган эди. Шу боис кўпчилик: «Қани, вилоят раҳбари бизга нима дер экан?», деган қайфиятда эди. Шунга қарамай, таҳминан саккиз ўз кишига мўлжалланган залга ўша кунни бир ярим мингдан зиёд ёшлар тўпланди. Ақсарият йиғит-қизлар тик оёқда туришса-да, юз-кўзида ажиб бир қизиқш зохир эди. Бойси ўша пайтлар талабалар ўртасида давр нуқта назаридан бир қарашда ишонш қийин-у, лекин вилоят раҳбари ташаббус билан Қашқадарёда бўлаётган реал воқеаларга асосланган ижобий қайфият кенг тарқалган эди. Масалан, зарурат юзасидан уйига бориб келган талабалардан бири тенгқуларига «тоғамдан эшитдим, Ислоом Каримов Қарши шаҳридаги ўлкашунослик музейига бир гуруҳ тарихчи олимларни таклиф қилиб, Қашқадарёнинг, хусусан, Шаҳрисабз ва Наҳшабининг узок ўтмиши, бу заминда вояга етган улуг сиймоларнинг дунё тараққийига қўшган катта ҳиссасини рўёбга чиқариш юзасидан қимматли йўл-йўриқлар берган эмиш» деса, синфдош дўстларнинг тўйига бориб келган яна бир талаба: «Ўзурнинг Қораткан қишлоғида Тохир ва Зухра ёдгорлиги олдинлари хароб эди. Тўй кунини келин-кувони шу ерга зиёратга олиб бориб, таниқмай қолдим. Суриштирсан, Ислоом Каримов йўли тушиб шу ердан ўтаётганда қадамжони обод қилиш ҳақида топшириқ бериб, «Бу жойни гўзал масканга айлантирайлик, ёшларимизга ибрат бўлади. Агар Европада шундай севги обидаси бўлса, уни бутун дунёдан сайёҳлар келиб кўрадиган масканга айлантиришарди. Бизнинг улрдан нимамиз кам?» деган экан. Шундан кейин Тохир ва Зухранинг қабри обод қилиниб, ҳатто ёдгорлик ҳам ўрнатилади», деган хабарини айтди. Кешлик талабалар эса Шаҳрисабздаги Дорут-тиловат мадрасаларини таъмирлаб, Оксарой олдига муҳташам янги бор боғро этиш бўйича ўтказилган йиғилишда кимдир ўриндан туриб, шу хабарни Амир Темуру номи билан атаб, деганда, залга пашша уса эшитилди-диган даражада оғир жимлик чўккани, бироқ вилоят раҳбари ўриндан туриб кутилмаганда, «Мен бу таклифни астойдил қўлаб-қуватлайман» деганини фахр билан тилга олишарди. Бундай хабарларни эшитганлар аввалига таажуб билан «Йўғ-э» дейишар, кейин эса шундай ишларни кўрқмасдан амалга ошираётган раҳбарнинг ҳасоратига, талабалар тили билан айтганда, юрагига қойил қолишарди.

Тўрғиси, учрашув бошида ўш-бўкёдан лўқма ташлаш, қарсақбозлик ва шўкин кўтаришлар ҳам бўлди. Бироқ кутилмаганда нотиж жуда самимий руҳда бошланган гап-сўзлари билан саройига йиғилганларни ўзига жалб этиб олди ва сўҳбат охирига қадар шундай қайфиятда ўтди. Ислоом Каримов асосий эътиборни талабаларнинг кўнглини кўтариш, уларнинг яшаш ва ўқиш шароитларини ўрганишга қаратди.

Ислоом Абдуғаневич ёшларни ўзига яқин олиб, улар билан жуда очиқ гаплашди. Талабаларнинг кўнглидаги гапларини, уларнинг муаммоларини диққат билан эшитди. Сўнг уларни ҳал этиш ҳақида гапирди. Ўртбошимизнинг ўшандаги бир гапи, яъни ҳозирги қийинчиликлар ўз йўли билан, уларни албатта биргаликда ҳал қиламиз, лекин сизларнинг асосий вазифангиз — ўз соҳангиз бўйича етух мутахассис бўлиб етишни эканини асло эсингиздан чиқарманг, деган даъвати менинг хотирамга муҳрланиб қолган.

Б.АЛИМОВ, С.РАУПОВ, Н.МАХМУДОВ

«Барчангиз яхши биласизки, вилоятдаги аҳвол ҳавас қиладиган даражада эмас. Сизларни Қашқадарёнинг, умуман, республикамизнинг келажиги, пахта яққаҳоқимлиги билан боғлиқ масалалар, уларнинг ечими қизиқтириши табиий. Аслида, пахта яққаҳоқимлиги деган нарсани, унинг нима учун яққаҳоқим бўлиб қолганини кўпчилик мутлақо тушунмайди. Галининг индаллосини айтганидан бўлса, бу масалада ўзимиз айбдоримиз, — деган эди Ислоом Абдуғаневич сўзини давом эттириб. — Лекин биз турмушини яхшилаш учун қўлимиздан келган ҳамма ишларни қиляпмиз. Чунки ўзимиз ҳаракат қилмасак, ҳеч ким четдан келиб бизга шарт-шароит яратиб бермайди. Шундай экан, биринчи навбатда, биз пахта яққаҳоқимлигига барҳам бериб, мева-сабзавот экинлари учун ер лимитини оширишимиз, қолаверса, аҳолини газ, тоза ичимлик сув билан таъминлашимиз даркор. Бу борада қўлаб ишлар қилинди ва қилинмоқда. Насиб этса, сизлар ўқиниши тугатиб боргач, мана шу ишларни биргаликда давом эттирамиз. Ота-онангизнинг сиздек ўғил-қизларидан орзу-умиди катта. Бизнинг бирдан-бир истиганимиз — сизларнинг бахтингизни кўришдан иборат. Бунинг ҳеч қачон унутман».

Бу ҳаяжонли учрашув, талабаларга оталарча самимий муносабат эртаси кунийк бутун пойтахтга овоза бўлган эди. Таъбир жоиз бўлса, бошқа вилоятлардан келган ёшлар биз қашқадарёлик талабаларга ҳавасланиб қарашгани, мустамаққачилик гирромликларидан эзиллиб юрган талабаларнинг руҳияти қанчалар кўтарилиб кетгани, қалбларига ўз юртининг эгалари бўлишга қучли иштиёқ ўйғонганини яхши эслайман.

Низомиддин МАХМУДОВ, Алишер Навоий номидаги Тил ва адабиёт институти директори, профессор: — Ёшларнинг, жафокаш халқимизнинг руҳини кўтарадиган бундай эзгу қадамлар, энг аввало, ўзбек тилига давлат тили мақомининг берилиши масаласида ҳам рўй-рост намоён бўлган эди. 1989 йилнинг 21 октябрида қабул қилинган Ўзбекистоннинг «Давлат тили ҳақида»ги қонун халқимиз қалбида йиллар давомида йиғилиб келган изтироб-аламларга хотима ясади. Аммо шуни ҳам унутмаслик зарурки, бу қонуннинг тайёрланиши ва қабул қилиниши осонлик билан амалга ошган эмас. Холисона айтганда, унинг шу шаклда тайёрланиши ва қабул қилиниши Ўртбошимиз Ислоом Каримовнинг дадил ташаббуси ва изчил амалий фаолиятининг натижаси эди.

Бунга қадар эса, яъни 1988 йилда тилшунос-лар, адабиётшунослар, ҳуқуқшунослар, ёзувчилар ва тегишли бошқа мутахассислардан иборат махсус республика комиссияси тизилган эди. Мен шу комиссиянинг аъзоси сифатида унинг ишида бошдан охиригача иштирок этганман. Республиканинг ўша пайтдаги раҳбариятининг топшириги ва қатъий талабига кўра дастлаб «Тиллар тўғрисида»ги қонун лойиҳаси ҳозирланиб, матбуотда эълон қилинган эди. Аммо бу лойиҳа кенг жамоатчиликнинг ҳақли ва жиддий эътирозига сабаб бўлди. Чунки маъzur лойиҳа, номидан ҳам кўриниб турганидек, бир тил ҳақида эмас, балки бир неча тиллар ҳақида бўлиб, республикада ўзбек ва рус тилларига давлат тили мақомини беришни қондалаштиришга қаратилган эди.

Собиқ Иттифоқ таркибидаги республикаларда давлат тили ҳақидаги масала кун тартибига қўйилаётганидан таҳликага тушган марказ зудлик билан «СССР халқларининг тиллари тўғрисида» деган ном билан қонун лойиҳасини тайёрлаб, уни «Известия» газетасида эълон қилди. Бу лойиҳа узокни қўзлаган бўлиб, унда республикалардаги миллий тилларга давлат мақомини бериш, рус тилининг эса бу республикаларнинг барчасида расмий тил бўлишини назарда тутарди.

Ҳаммамиз яхши биламизки, 1989 йилнинг 23 июнида Ўзбекистоннинг биринчи раҳбари сифатида Ислоом Каримов иш бошлади. Ўша пайтдаги вазият қанчалар мураккаб, қалтис, таҳликали бўлмасин, нафақат собиқ марказдагилар, балки ўзимиздаги икки тилликнинг иккиюзламачи тарафдорлари ҳам қанчалик шўқин-сурон қилишмасин, Ислоом Каримовнинг ташаббуси ва кўрсатмаси билан янги қонун лойиҳаси тайёрланди, икки тиллик ҳолатига эса барҳам берилди. Фақат ўзбек тилига давлат мақомини бериш қондалаштирилди, шунинг учун қонун лойиҳаси ҳам тўғридан-тўғри «Давлат тили ҳақида» деб номланди.

Ўртбошимизнинг Олий Советининг ўн биринчи сессиясида «Давлат тили ҳақида»ги қонун лойиҳаси муҳокамага чоғида сўзлаган нутқи «Тил элни бирлаштириш лозим» сарлавҳаси билан маъzur китобда чоп этилган. Ана шу нутқда давлатимиз раҳбари, аввало, маъzur қонуннинг биринчи лойиҳасини муҳокамага қўйсақ, «кўпчилик халқимизнинг талабини оёқ ости қилгандек бўлардик», дея таъкидлайди ва икки тиллик ҳолатидан батамом холи қилинган иккинчи лойиҳа ҳақида бундай дейди: «Иккинчи лойиҳани тайёрлашда миллионлар қатнашди, де-

мак ҳам бўлади. Аҳолининг кўпчилиги иккинчи лойиҳани маъкул топти».

Давлатимиз раҳбари Ўзбекистон компартиясининг XXII съездида (1990 йил 5 июнь) жуда қўлаб муаммолар қаторида она тилимизнинг ҳуқуқларини тиклашдек машаққатли жараёнлар ҳақида ҳам буюқ дард ва метин ирода билан бундай деган эди: «Халқнинг урф-одатлари, анъаналари, маданияти обдан оёқ ости қилинди, она тилининг қўлланиш соҳаси сунъий тарзда чеклаб қўйилди... Хатто миллий либос ҳам қораланди... Бунинг байналмилалчилик ширлари билан ниқоблашга беъҳшов уринишларнинг чинакам байналмилалчиликка мутлақо аллоқаси йўқ эди. Республика худудида ўзбек тилининг давлат тили сифатида эътироф этилиши тўғрисидаги қонун даставвал қай йўсинда тайёрлангани эслаб ўтиш қийин. Худди шу йўсинда икки тиллик ҳақидаги қонун лойиҳасини ўтказиш учун ачча ҳаракатлар қилинди. Одамлар, ҳатто бир умр қишлоқда яшаб, она тилида сўзлаб келган, тил боисидан сира қийинчиликка учрамаган кишилар ҳам бу лойиҳани қабул қилмади. Такрор айтманки, бу ишларнинг ҳаммаси амалга интилган, «об-ҳаво»га қараб иш юритган кишиларнинг қилмиши эди».

Шухрат РИЗАЕВ, адабиётшунос: — Китобда акс этган ўтган аср 80-йиллари адоги, 90-йиллар ибтидоисидagi воқеалар ўша пайтдаги ўта мураккаб, таҳликали кунлардан гувоҳлик беради. Ўртбошимиз 1991 йил 26 мартда Тошкентда республика қишлоқ ҳўжалиги ходимлари курултойида нутқ сўзлаб, вазиятнинг ниҳоятда жиддийлигини очик-ошқора баён қилади:

«Қурултойимиз бутун мамлакат учун мураккаб ва оғир бўлган пайтда ўтмоқда. Улуг Ватан рушини даврдан бери жамиятимизда бунчалик оғир шароит бўлмаган эди, десам янглишмасам керак. Сиёсий тарафашлик кучайди. Турли-туман ижтимоий гуруҳларнинг ўзбошимчилик, қарама-қаршилик, адоват урувлари жамият барқарорлигини ларзага солмоқда... миллатлараро муносабатларнинг кескинлашуви ҳам барчамизни ниҳоятда ташвишга солмоқда... содир бўлаётган жиддий тўқнашувлар мамлакатимизни граждандар рушини ёқасига олиб келиб қўймоқда».

Мана, СССР деб номланган, дунё худудининг олтидан бирини эгаллаган мамлакатнинг ўша пайтдаги аҳволи. Ана шундай танг аҳвол ҳақоний эътироф этилган нутқ ўқилишидан ролпа-роса бир йил аввал Ўзбекистонда рўй бериши мумкин бўлган фожияларни аниқ кўра билган Ислоом Каримов фақат ўз халқининг иродасига таянган ҳолда, собиқ иттифоқда биринчи бўлиб ўн иккинчи қақир-қўз Ўзбекистон ССР Олий Советининг сессиясида республикамиз Президентлиги институтини жорий этди. Бошқа барча республикалар у ёки бу тарзда норозилиklarини билдириб, истиқлолни фақат орзу қилиб турган бир пайтда Ўртбошимиз катъий кўрсатиб, мустақилликни қўлга киритиш йўлида жуда муҳим қадамни ташлаган эди.

Аслида Ислоом Каримовнинг давлат раҳбари сифатидаги қатъияти ва иродаси ўтган асрнинг 80-йилларида мамлакатда инқироз жаран-ёлари бошланаётган пайтларда Ўзбекистон ССР Молия вазири, Республика Давлат план қўмитаси раиси ва айниқса, Қашқадарё вилояти раҳбари бўлиб ишлаган кезлари намоён бўлган эди. Жумладан, Қашқадарё вилоятида ўша қалтис вазиятда аҳолига ер участкалари, томоқларидан ажратила бошлагани, Марказдаги мутасадди раҳбарларнинг дўқ-пўписаларига қарамай, мева-сабзавот экинлари учун белги-ланган 235 минг гектар ер лимити устига қўшимча 7 минг гектар ерга ҳам шундай экинлар эктирилгани, Қашқадарё ва Бухоро вилоятларини қўшиб юбориш бўйича Москва режаси барбод этилгани ва энг муҳими, «пахта иши» бўйича республика раҳбарияти ўнлаб, юзлаб одамларни қамаб, қатоган қилишга фатво бериб турганида, уларга қарама-қарши бориб ноҳақ жазоланганларни оқлаб, оиласига қайтариш учун курашилгани — буларнинг барчаси Ўзбекистон халқининг ҳаёт-мамоти ҳал бўлаётган тарихий бурилиш палласида тарих майдонига ўз сўзига эга қатъиятли давлат арбоби чиқиб келётганидан далолат эди.

Бу ҳодиса 1989 йил 23 июнда амалга ошди. Шу кун Ислоом Каримов республикамиз раҳбари этиб сайланди. Эртасига, яъни 24 июнида у Ўзбекистон ССР Министрлар Советида Фаргона водийсидagi ижтимоий-иқтисодий аҳвол бўйича нутқ сўзлади ва 25 июнь — раҳбарлигининг иккинчи кунийк бузғунчи қулар кон тўкаётган оловли Фаргона вилоятига йўл олди. У ердаги фожияли аҳволни кўриб, аҳоли, оддий фуқаролар билан сўҳбатлашиб, вилоятдаги вазиятни изга солиш чораларини белгилади. Москвада муҳташам саройларда ялтоқланиб ўтириб, олис юртдаги инсонлар тақдирини ўзича «ҳал қилиб» турган мутасаддиларнинг ғаразли ниятларини рўй-рост кўрсатиб берди: «Ўзбек халқининг вилдони пок, Фаргона воқеалари ўзбек халқининг иродаси билан содир бўлмади. Бу воқеаларга тутуруқисиз ва ғаразли мақсадларни қўлаб ким қандай бўёқ бермасин, тарих албатта ўзининг адалотли хукмини чиқаради».

Давлатимиз раҳбарининг Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг XVI пленумида, 1989 йил 19 августдаги нутқида баён этилган бу сўзларга, ўйлаيمانки, изоҳинг ҳожат йўқ.

Бехозод ФАЗЛИДДИН, тадқиқотчи: — Ўша сурони йиллар биз ёшлар назарида худди қўрқинчи филм лавҳаларига ўхшайди. Худди бир пайтлар юртимизнинг мустақилликка эришиши ҳақидаги гаплар кимлар учун эртак каби туюлгандек. Маъzur китоб, биринчи навбатда, ёш авлод тасаввур ҳам қила олмай-диган таҳликали, мураккаб йиллар, драматик воқеалар, умуман, яқин ўтмишимиз ҳақидаги муҳим тарихий ҳужжат, қолаверса, ўзига хос оғоҳлик сабоғидир.

Ундаги миллат тақдирини, халқ фаровонлигини ўйлаб чин юракдан айтилган, одамларнинг эртанги кунга ишончини ошириб, руҳини кўтарадиган малҳам сўзлар харорати ўша даврдаги тарихий воқелик моҳиятини тўра тасаввур қилиш имконини беради. Хар бир фикрда аниқ далил ва рақамлар, мантқиқий ҳулосаларга таянганлиги, реал ҳолат ўқувчи кўз олдида бор бўйича, рўй-рост намоён бўлади. Муҳими, бари самимий, юрак-юрак-

дан чиққани учун ҳам кўнглида муҳрланиб қолади. Жумладан, «Рабочая трибуна» газетаси муҳбири саволларига берилган жавобларда («Демократия — қонунга ва шахсга ҳурмат демократия») муаллиф бундай дейди:

«Мен ҳақ билан маслаҳатлашман ва ўз хатти-ҳаракатларимни унга қараб тўрилаб оламан. Халқ мендан ҳамма нарсага талаб қилишга ҳақли. Мен эса унга фақат битта илтимос билан — тинчлик ва тотувликка йшайлик, деган илтимос билан мурожаат қиламан».

Дарҳақиқат, ўша тўфонли йиллардан бошлаб юртимиз тинчлиги, халқимиз тотулиги мустақил давлатимизнинг давлат сиёсатида энг муҳим, устувор масала бўлиб келётганини ушбу китоб мутлақоаси орқали яна бир бор чуқур англаймиз.

Ш.РИЗАЕВ: — Гап шундаки китобдаги мустақиллик манзараларини акс эттирган қатор ҳужжатлар Президент Ислоом Каримовнинг қатъият ва иродаси бутун Ўзбекистон халқи учун не-не вазиятларда ҳал этувчи аҳамият касб этганини намоён қилади.

Мана, Ўртбошимизнинг 1991 йил 14 февралдаги Иттифоқ шартномаси бўйича Ўзбекистон ССР Олий Кенгашининг 4-сессиясидagi нутқидан бир иктибос: «Бизнинг асосий талабимиз мулқилик тўғрисида. Ўзини мустақил деб бил-

ган давлат ўз худудида бўлган барча ер ости-ю, ер усти бойлиқларига, ишлаб чиқарувчи қуларга ҳеч сўзсиз фақат ўзи эгаллик қиломоғи керак».

Эътибор қилинг — ҳали расман мустақил бўлмаган давлат раҳбари халқ номидан талаб қўймоқда. Бу ўринда «талабимиз», «ҳеч сўзсиз», «фақат ўзи» «эгаллик» керак» каби айнан қатъият ва иродани англатувчи сўз ва ибораларнинг ортида қанча журъат, мардлик, шижоат ётганини тасаввур этиш мумкин.

Маълумки, 1991 йил 18—21 август кунлари ГКЧП — Давлат факултодада ҳолат қўмитаси аъзолари СССРда давлат тўнтариши содир этишга уринди. Бу — қизилимпериядаги бошбошқоқликнинг энг авж нуқтаси эди. Айна шу пайтда Ўзбекистон Президенти илк бор мустақил ҳолда Хиндистонда расмий давлат ташри-

Ш.РИЗАЕВ, Б.ФАЗЛИДДИН, М.ЙҮЛЧИЕВА

фини амалга ошираётган эди. 19 август кунини юз берган ҳолат сабабини ўз ташрифини тўхта-тиги, Ўзбекистонга қайтган Президентни Тошкент аэропортида амалдаги протокол тартиб-қоидаларига зид ҳолда Туркистон ҳарбий округи қўмондонини ва Марказдан юборилган армиясининг учта совет генерали кутиб олади. Бу ГКЧП муносабати билан Ўзбекистон Президентига руҳий таъсир ўтказишини яна бир йўли эди. Хар қандай одам ҳам беихтиёр саросимага тушиб қоладиган шундай қалтис вазиятда Президент Ислоом Каримов 20 август кунини республика аҳолисига мурожаат эълон қилади. Халқни вазминликка, тинчлик-осойишталикни сақлашга даъват этгани ҳолда, қатъият билан қуйида-ги сўзларни айтади:

«Ўзбекистон Республикаси, унинг раҳбарияти қайта қуриш даврида ҳам ҳақ қачон биронининг гапига қириб иш тутган эмас. Марказдан, бошқа баъзи бир республикалардан қандай қарорлар чиқмасин, ваъдалар берилмасин, хар қандай қақирлар, давлатлар, йўл-йўриқ кўрсатишга ҳаракатлар бўлмасин, биз ўзимиз ташлаган йўлимиздан ва белгилаб олган мақсадларимиздан қайтганимиз йўқ».

Бу йўл — бизнинг халқимиз тарихига, урф-одатларига, табиатимиз шарт-шароитларига, хуллас, халқимиз манфаатларига мос йўлдр. Бу йўлни бир нарса билан солиштириш мумкин. У ҳам бўлса ўткир, қиррал тоғ устидан йўл топиб юриш билан баробардир».

ГКЧП барчани сўзсиз ўзига бўйсуниниши талаб этиб, деярли ҳарбий ҳолат эълон қилиб турган бир вазиятда бундай сўзларни айтиш уларга бўйсунмасликка ошқора даъват эди.

Б.АЛИМОВ: — Фиркингизини давом эттириб бир нарсани алоҳида таъкидлашни истардим. Президентимизнинг қишқилари, нутқлари ва интервьюлари сарлавҳалариёқ ўша хатарли ва суронли кунларнинг широгига айланган эди. Масалан, Президент 1989 йилнинг август ойидаёқ «Жамиятни янгилаш учун курашаётган барча соғлом қуларни бирлаштириш зарур», октябрь ойида «Тил элни бирлаштириш лозим», 1990 йилнинг мартида «Халқ иродаси билан танланган йўл», июнда «Ўтмишдан сабоқ чиқариб, келажакка ишонч билан» каби қишқиларида ва «Хаммасига ўзимиз эришмоғимиз зарур» каби интервьюларида озодликка, истиқлолга даъват аниқ-яқоқ сезилиб турганини кўрамиз.

Дарҳақиқат, орадан бироз вақт ўтар-ўтмас, турли минбарлардан туриб айтилган бундай дадил ва оқилона таклифлар 1990 йилнинг июнь ойида қабул қилинган «Мустақиллик декларацияси», шундан сўнг орадан бир кун ҳам ўтар-ўтмас, яъни 21 июнь кунини эълон қилинган «Ўзбекистоннинг иқтисодий мустақиллиги хусусида»ги қишқилар республикамиз мустақиллиги йўлида амалга оширилаётган амалий ишларни ифода этган бўлса, халқимизнинг ўзлигини англашига, қадриятларини тиклашга қаратилган илчил дастурларга Имом Термизий таваллудининг 1200 йиллигига ва «Буржуманнинг 460 йиллигига бағишлаб ўтказилган халқаро илмий анжуманлар далилдир.

Президентимизнинг 1991 йил 20 август кунини, яъни мустақиллик эълон қилинишига 11 кун қолганида, қалқиб турган вазият ҳақида ҳушёрликка ва оғир-вазминликка қақириб қилган мурожаати кишини беихтиёр тўқилан-тириб юборади:

«Яна бир бор сизларга мурожаат қиламан. Шундай оғир синовдан ўтаётган бир пайтда, халқимиз сабр-тоқат ва бардош билан, вазмин бўлиб, тинчликни сақлаш мақсадида жипслашиши керак. Бир ёқадан бош чиқариб ҳаракат қилиш керак. Тинчликни бузайтган, ўз манфаатини қўзалаётган хар хил шахсларга, муттаҳамларга қулоқ солмасдан, халқимиз ўзини ташлаган йўлдан қолмаслиги керак!»

Президент тилга олган тинчликни бузайтган, ўз манфаатини қўзалаётган хар хил шахслар, муттаҳамлар — аввало, империячилик талвасасида хар қандай бузғунчиликдан ва қабиҳликдан қайтмайдиган қимсалар бўлса, бошқа тарафдан, Ўзбекистон халқи энди эскича яшолмаслиги аниқ бўлиб қолган бир пайтда яна сиёсий-ижтимоий фитналарга тортиш учун ҳеч нарсадан қайтмайдиغان манфаатпараст амалдорлар эди.

Мана шу мурожаатдан сўнг, орадан беш кун ўтқач, Президент Фармони билан Ички ишлар

вазирлиги, Давлат Хавфсизлиги Қўмитаси ва СССР Ички ишлар вазирлигининг ички қўшинлари бевосита Ўзбекистон Республикаси Президентига бўйсундирилиши ҳақидаги қарор эълон қилинди.

Бу орада рўй берган жуда кўп муҳим ҳолатлар, кечани-кеча, қундузини-қундуз демай халқ ва мамлакат тақдирини ўйлаб амалга оширилган тарихий ишлар мана шу ҳужжатлардан ҳам кўриниб турибди. Ниҳоят, 31 август кунини Ўзбекистон Республикаси Олий кенгашининг навбатдан ташқари олтинчи сессиясида Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислоом Каримов 1 сентябрь кунини Мустақиллик кунини деб байрам қилиш таклифини ўртага ташлади. Ва айнан шу кунини «Ўзбекистон Республикасининг Давлат мустақиллиги асослари тўғрисида» Ўзбекистон Республикасининг Қонуни эълон қилиниши ва қўлга кирди. Асрлар бўйи кўч сурган зулм ва қарамлик кишан

га меҳр-муҳаббат руҳида тарбиялашга ҳисса қўшиш, бу йўлда бор билим ва маҳоратини сарфлашдан иборат. Ҳозир мен фаолият олиб бораётган консерваториянинг "Шарқ музикаси" бўлимида мақом сирларини ўрганаётган шогирдларим кўп.

Ешларга мақом сирларини ўргатиш билан бирга, мустақиллик бизга ижодимизни дунё бўйлаб кенг намойиш этиш имконини бергани ҳақида фахрлилик сўзлайман. Утган йилгирма йил давомида ўзбек хонандаси, Ўзбекистон вакили сифатида дунёнинг жуда кўп саҳналарида куйладим. Халқаро фестивал ва кўрик-танловларда қатнашарканман, ҳар сафар турли миллатга мансуб, турли тилларда сўзлашувчи одамлар миллий куй-қўшиқларимизни катта қизиқиш ва ҳайрат билан тинглаётганларининг гувоҳи бўлдим. Франция дунёда маданият учоғи деб тан олинганини ҳаммамиз биламиз. Бу юртининг нозиктаб, зукко, дид-фаросатли муҳлислари аллақачон ўзбек миллий ашулаларига меҳр кўйиб қолишган.

Бир сафар Голландияда бўганимда фестивал директори бизнинг "Шашмақом" ҳақида тўққиланиб гапирган эди. "Бутун дунёда опера санъати, Бах, Бетховен каби машҳур композиторларнинг классик асарлари қай даражада қўл етмас, буюқ санъат сифатида қадрланса, ўзбек

хизматларини янада сифатли ривожлантириш чоралари тўғрисида"ги қарори қабул қилинди. Шундан кейин Ўзбекистон Республикасининг "Ахборот-кутубхона фаолияти тўғрисида"ги қонуни эълон қилинди.

2011 йил ноябр ойда пойтахтимизнинг қоқ марказида Симпозиумлар саройи ва Алишер Навоий номидаги Ўзбекистон Миллий кутубхонасини ўзига қамраб олган мухташам қонона — "Мазрифат маркази" мажмуаси очилди. Кишининг ақлини шоширар даражада меъморий ечимга, техник имкониятларга эга бу масканга боқиб, бехитёр бобомиз Амир Темурунинг салтанат кудрати ҳақидаги сўзлари, Соҳибқирон даврида тўплаана бошланган ва кейинчалик Улуғбек кутубхонаси сифатида машҳур бўлган хазина ёдга тушди.

Алишер Навоий бобомиз номи билан аталадиган Миллий кутубхонамиз китобхоналарга, республикамиз ва хориждаги фойдаланувчиларга электрон ресурслар билан хизмат кўрсатишга мўлжалланган, яъни келажакка йўналган, мамлакатдаги барча ахборот-кутубхона ва ахборот-ресурс марказларига намуна бўладиган чин маънода Бош ахборот-ресурс марказидир.

БИЛАН ТАНДАНГАН ЙЎЛ

"Шашмақом"и ҳам улардан кам эмас, тенгма-тенг туради", деган эди.

Бу — миллий қўшиқларимизнинг бутун дунёда эътироф этилиши, ўзбек санъатига берилган юксак баҳоидир. Бундай эътирофларни дунёнинг қайси мамлакатаи саҳнасига кўйилган бўлмас, барчасида эшитганман. Яна шуни ҳам биламанки, фақат муомтоз санъатимиз эмас, созандалик, миллий рақсимиз, опера, кино, театр санъатимиз ҳам жаҳон санъат муҳлисларининг юксак эътирофига сазовор бўляпти.

Президентимизнинг бу китоби менга истиклолдан олдинги ва кейинги ижодимни тарозининг икки палласига қўйгандек солиштириш имконини берди. Ва албатта, кейинги 20 йиллик ҳаётим ва ижодий фаолиятим қўйилган тарози палласи ҳаммасини босиб кетади.

Сирожиiddин РАУПОВ:

— Ҳақиқатан, ҳар қандай масала моҳияти қисла-ганда ёрқин кўзга ташланади. Китоб кескин муаммолар кун сайин, соат сайин юзага қалқиб чиқаётган бир пайтда давлатимиз раҳбари бутун эътиборини Ўзбекистоннинг тақдирини ва кела-жаги билан бевосита боғлиқ энг муҳим масалаларга қаратганидан далолат беради. Ана шу мақсадлардан келиб чиққан ҳолда Юртбошимиз ташаббуси ва ғояси билан мамлакатимизда дунёда ўхшаш кам бўлган, ҳозирги вақтда жаҳон жамоатчилиги кенг эътироф этаятган Кадрлар тайёрлаш миллий дастури ишлаб чиқилди. Ушбу дастурни амалга ошириш жараёнида қабул қилинган 2004-2009 йилларда Мақтаб таълимни ривожлантириш давлат умум-миллий дастури ўзaro уйғунлиқда таълим жараёнининг мазмунини тўғдан тақомиллаштириш имконини берди.

Рақамларга мурожаат қиладиган бўлсак, ўтган йиллар мобайнида юртимизда юксак малакали кадрларни тайёрлайдиган олий ўқув юртлири сони салкам икки баробар кўпайиб, 65 тага етди, 1600 га яқин академик лицей ва касб-хунар коллежи, қарийб 10 мингта умумтаълим мактаби, 200 га яқин болалар музика ва санъат мактаби янгидан барпо этилди ва реконструкция қилинди. 1200 дан зиёд болалар спорт иншооти қуриб фойдаланишга топширилди. Шу билан бирга, уларнинг моддий-техник базаси мустаҳкамланиб, замонавий ўқув-лаборатория ускуналари, зарур жиҳозлар, компьютерлар билан таъминланди.

Абдусалом УМАРОВ, Алишер Навоий номидаги Ўзбекистон Миллий кутубхонаси директори, социология фанлари доктори: — Китобни ҳаяжонланмасдан ўқиб бўлмайди: хоҳлаймизми-йўқми, мутолаа жараёнида мустақиллик арафасидаги даврни, ўша йиллардаги воқеа ва ҳодисаларни кўз ўнгимиздан ўтказиб, бехитёр кейинги даврлар, бугунги кун билан қиёслаб бошлаймиз.

1990 йил 5 июнда бўлиб ўтган Ўзбекистон компартиясининг XXII съезидидаги маърузасида давлатимиз раҳбари ўша пайтдаги сиёсий, ижтимоий-иқтисодий, маънавий-маданий аҳволни синчковлик билан таҳлил этаркан, бундай дейди:

"Маданиятнинг моддий базасига назар солсак, уялиб ерга қириб кетгудек бўламиз. Ҳамонки, жамият маданиятга ҳаётнинг бошқа соҳаларига нисбатан сариқ чақа сарфлаётган экан, вужудидан юксак ички маданият нурдек таралиб турган одамни тарбиялаш мумкинми?".

Нимага мўлжаллангани нотайин бўлган иншоотлар ва маъмурий бинолар қурилишига миллион-миллион сўм маблағларни сарфлаб юборавериб, халқнинг маънавий ва ҳисмоний қамолоти учун жуда зарур бўлган клублар, кутубхоналар, спорт иншоотлари қурилишига маблағни аядик".

Бу сатрларни ўқиган ўрта ёшли кишининг кўз ўнгидан кейинги 20 йилдан кўпроқ давр мобайнида мамлакатимизда амалга оширилган улкан тарихий ўзгаришлар, бунёдкорлик ишлари, кенг қўламли иншоотлар ва уларнинг самаралари бир-бир ўтиши тайин.

Маданият соҳасидаги, хусусан, кутубхоначилик соҳасидаги ўзгаришларнинг бевосита гувоҳи бўлиб келаятган киши сифатида айтишимиз жоизки, сўнгги йилларда таълимнинг ҳамма бўғини ва бошқичларини манбалар, ахборот ҳамда маълумотлар билан таъминлаш, аҳолининг, айниқса, ёшларнинг бўш вақтини мутолаага жалб этиш борасида ахборот-ресурс, ахборот-кутубхона марказлари ва кутубхоналар фаолиятида жиддий силжилар, янгиланишлар рўй берди.

Урни келганда фахр-ифтихор билан таъкидлаш зарур — 2011 йил ахборот-кутубхона фаолияти соҳасида унутилмас воқеаларга бой, чин маънода тарихий йил бўлди. Йил бошда Президентимизнинг "2011 — 2015 йилларда ахборот-коммуникация технологиялари асосида ахборот-кутубхона ва ахборот-ресурс

ётган, ҳаёт синоварларида тобланган фидойи инсонлар ҳақида ҳикоя қилувчи асарларни саҳнага олиб чиқиши зарур. Фарзандларимизнинг маънавий дунёсини мустаҳкамлайдиган, келажакка ишончини оширадиган, ориятини кўчатирадиган замонавий қаҳрамонлар образини яратиш керак". Бу вазифаларни бажариш мақсадида ишлаб чиқилган чора-тадбирлар режасига асосан "Саҳнада замонавий қаҳрамон образи" мавзусида илмий-амалий конференция ўтказилди. Энг муҳими, кейинги йилларда замонашларимиз образлари акс этган 30 га яқин саҳна асарлари пайдо бўлди. Айнан шу асарлар "Сени куйлайми, замондош" танловига намойиш этилди. Бу спектаклларнинг драматурги ва бадий даражаси турлича бўлишига қарамай, фестивал замонашларимиз образларини саҳнага олиб чиқиш йўлида драматурглар учун ҳам, театр жамоалари учун ҳам катта сабоқ бўлгани табиий.

Фақат мустақиллик шарофати билангина ўзбек театри дунё юзини кўрди, десак муболаға бўлмайди. Франция, Италия, Россия, АҚШ, Англия, Германия, Хитой, Япония, Ҳиндистон, Покистон, Миср, Исроил, Туркия ва бошқа мамлакатларда ўтказилаётган фестивалларда Ўзбекистон театр жамоаларини муҳлислар катта қизиқиш билан кўтиб олашмоқда. Ўз навбатида, мамлакатимизда турли халқаро фестивалларнинг таъсис этилгани ўзбек театр санъатининг халқаро майдонда эътироф этилаётгани тасдиғидир.

Б. ФАЗЛИДДИН: — Президентнинг дастлабки нутқларида эскича яшайдан қутулиш, янгиланишга эҳтиёж нафаси аёқол сезилиб туради. Янги раҳбар илк маърузасидаёқ ўзининг асосий сиёсий принципини қўйиб баён этади: "Бундан кейин эскича ўша олмаймиз ва бундай яшашга замоннинг ўзи йўл қўймайди". Уша оғир йилларда ҳам ёшлар, уларнинг қамоли тўғрисида қайғуриб айтилган қуйдаги сўзлар эса юқоридаги фикрнинг узвий давомидир: "Ёшлар учун, улар чин инсон, ўз диёрининг, ўз мамлакатининг чинакам ватанпарварлари бўлиб ўсишлари учун фаол курашмоғимиз лозим". Кадрлар тайёрлаш, иқтидорли ёшларни янгича технология, янги иш ўрганиш учун хорижий мамлакатларга юбориб, уларнинг ўқиши, тажриба орттиришига имкон яратиш, махсус стипендиялар таъсис этиш масаласи ўша йиллардаёқ кун тартибига қўйилгани ва шу каби ўз вақтида узоқни кўзлаб қилинган ҳаракатларнинг натижасини бугун барчамиз кўриб, қувониб турибмиз. Айниқса, бугун тобора хавфи кучайиб бораётган "оммавий маданият"дан ёшларни асраш зарурилиги ўшандаёқ Юртбошимиз томонидан оғоҳлик сўзлари бўлиб янграгани, тўғриси, кишида ҳайрат уяғотади.

— Мен ҳозир Ўзбекистон Фанлар академияси Алишер Навоий номидаги Тил ва адабиёт институтининг тадқиқотчисман. Тадқиқотчи сифатида Президентимизнинг 1989 йил 28 ноябрда Ўзбекистон ССР Фанлар академиясида бўлиб ўтган учрашувда сўзланган нутқини таъсирланиб ўқидим. "Илм-фан имкониятларидан тўлароқ фойдаланайлик" деб аталган мазкур нутқда республика олдига турган энг муҳим муаммоларни ҳал этишда илм-фаннинг роли, соҳадаги ўз ечимини кутиб турган масалалар хусусида сўз юритилган.

"Илм-фан ҳодимлари ҳам ўз масъулиятларини тўла тушуниб олишлари керак. Олимлар ишламай роҳатда яшайдиган, фақат маъмурий-бўйруқ-бозлик системаси тайёрлаган қарорларга назарий пардоз берадиган вақтлар ўтиб кетди.

Эндиланқда илм-фан янги йўللар очиши, сифат жиҳатидан янги технологияларни жадаллик билан яратиши, жамиятнинг янги ҳолатига ўтишини таъминлаши лозим".

Маърузадан кўриниб турибдики, илм-фанга истисқобли ёш илмий кадрларни кўпроқ жалб этиш масаласи ҳамма мамлакатимиз раҳбарининг диққат марказида бўлган. Айни кунда эса бу эътибор истақ амалда ўз ифодасини топмоқда. 2010 йили Фанлар академиясида ташкил этилган "Ёш олимлар кенгаши" ҳам бунинг ёрқин далилидир.

Биз ижодкорлар кўпинча халқ дилига яқин сўзларни айтишни кўзлайми, бадий асар ёки мақола учун янги мавзу қидирамиз. Ахир, ҳамма гап халқимизнинг ўзида — халқ ичиде. Президентимизнинг мазкур китоби ҳам халқимизни дилидагини айтишга ундайдиган, илҳомлантирадиган асар. Ундаги ҳар бир чикши ўз халқига чекиси муҳаббат ва садоқат ифодасидек акс-садо беради.

Ориф ҲОЖИ, шоир: — Китобни мутолаа қилар эканман, ўша йилларда Самарқанддаги умумий ахвол кўз олдимада жонлангандай бўлди. Виллоятда наштир, журнал йўқ эди. Газеталар саноклигига бўлиб, улар ҳам виллоят ёки туман комфиркаларининг органи ҳисобланар, уларнинг қарорларини, фаолиятининга ёриларди.

Мустақилликнинг биринчи кунлариданоқ Президентимиз фармони билан мамлакатнинг барча йирик шаҳарларида ёш ижодкорлар уй-жой билан таъминланди. Жумладан, биз — ёш ноширлар ҳам уй-жойли бўлдик. Уша кунлардаги қувончимизнинг чек-чегараси йўқ эди. Яна бир воқеа ҳеч ёдимдан чиқмайди. 1983 йил кузида Пайриқ туманига пахта теримига бордик. Бир кун билангина нормани барвақт-роқ бажариб, Имом Бухорий зияратига борадиган бўлдик. Хартанг билан бу қишлоқнинг ораси икки-уч чакирим йўл. Пайда ўзнадик. Одамлардан Имом Бухорий қабри қаерда жойлашганини сўраганимизда, аниқ жавоб бера олмаганимизга бироз ҳайратга солдик. Шерикларимнинг бири хоразмлик, бири жиззахлик, бири қоракалпоғистонлик эди. Кескалардан сўрай-сўрай топиб бордик. Кабр устида сиз бугун кўриб турган ўн саккиз метрли ҳашаматли гўмбаз ўрнида одам бўйидан сал баландроқ айвона бор эди. Атроф пахтазор билан ўралган, аямай ўйитилганидан бўлса керак, зияратгоҳ атрофидаги гўзалроқ одам бўйидан ҳам баланд эди. Ҳозирги ям-яшил хиббонлар ўрнида узун-узун ингичка толали пахтазор экилган.

Экин майдони то зияратгоҳ деворигача тақалган эди. Зияратгоҳ деворлари ярим белигача шўрлаб ётарди. Бу ҳол бизга қаттиқ таъсир қилди. Шўро даврининг улғу авлиёларимизга бўлган бундай напосанд нуносабати акс этган лавҳаларни суратга олдик. Айрим суратлар ҳалим сақланиб қолган. Бугун ҳам меҳмон келса, Имом Бухорий зияратига олиб бораемиз. Суратга тушамиз, болаларимга икки суратни кўрсатиб, икки даврнинг тафовути ҳақида гапираман.

Уйғун РЎЗИЕВ, ёзувчи: — Президентимизнинг ушбу китоби заҳматкаш халқимизнинг яқин ўтмишидан, ижтимоий-сиёсий ҳаётидаги муҳим воқеалардан дарақ берувчи бебаҳо манбадир.

Китоб мутолааси давомида шўро пешволарининг сўнгги талвасаси, ҳийла-найранглари,

халқимиз дилидаги асрий оғриқлар, эзилган миллатнинг келажаққа умид билан боққан нигоҳларини илғаш, ҳис этиш мумкин. Озод ҳаёт нафасини туйган ўқувчи мутолаа давомида 1991 йил 31 август кун Олий Кенгаш минбаридан жаранлаган энг буюқ ва энг тотли "Мустақиллик!" сўзи ва бу сўз берган шуккули хитобларни китоб саҳифаларида тинглаши шубҳасиз. Зеро, истиклолнинг илк йилларидаги ўзгаришлар, сиёсий барқарорликни сақлаб қолиш, чин маънода тикланиш ва мустақилликни мустаҳкамлаш йўлидаги дастлабки залворли қадамларнинг барчаси Ватанимиз, халқимиз тарихидаги унутилмас воқеалардир.

Президентимизнинг ушбу китоби бу борада муҳим қўлланма бўлиши шубҳасиз. Қолаверса, мустақилликка эришиш оstonасида ўзбек халқининг қандай қунарни бошидан кенгирган, истиклолнинг дастлабки даврларида шу юрт фуқаролари руҳиятидаги, тафаккуридаги ўзгаришлар, турли воқеаларга уларнинг муносабатлари тарихий, бадий асарларда ҳали етарлича ёритиб берилгани йўқ. Бу эса тарихчи олимлар, айниқса, ёзувчи ва шоирларни фаолроқ бўлишга даъват этади. Бинобарин, биз инсоният тарихидаги буюқ воқеаларни, турли курашлар ва қаҳрамонликларни тарихий ёдгорликлар, юксак савиядаги бадий асарлар орқали биламиз. Демак, мустақиллик тарихи билан боғлиқ воқеаларни ҳам холис-гона ёритиш, авлодларга таъсирчан воситалар орқали етказиш учун биз ижодкорлар теран тафаккур билан изланишимиз, пишиқ-пухта асарлар яратишимиз зарур. Юртбошимизнинг мазкур китоби ана шундай эъти шуларнинг янги даври бошланишига ўзига ҳок эмин бўлиб хизмат қилад.

Фаррухбек ОЛИМ, тадқиқотчи: — 1989 йили мен 1-синф ўқувчиси эдим, хали шўро ҳукмати барҳам толмаган бўлса-да, халқимиз руҳиятида ўзига ҳок уйғониш юз берган эди. Ўша йилнинг 21 октябрида ўзбек тилига давлат тили мақоми берилгани, кейинчалик миллий байрамимиз — Наврўзнинг кенг нишонлана бошлангани биз оддий мактаб ўқувчилари ҳаётига ҳам таъсир этмай қолмади. Эсимда бор, ўқувчимизнинг давлати билан Наврўз байрами арафасида ҳаммамиз мактабга миллий кийим-кечак бордик, мактаб ховлисига кўчалар экидик.

Уша кўчалар бугун улкан дарахтларга айланди. Биз ҳам улгайдик. Юртимиз ҳаётидаги ўша муҳим бир даврни мурғак қалбимиз билан ҳис этган бўлсак-да, яқин тарихимизда юз берган шонли воқеалар мазмун-моҳиятини чуқур англаб етмаганимиз. Шу жиҳатдан олиб қараганда, Президентимизнинг "Ўзбекистон мустақилликка эришиш оstonасида" китоби айниқса биз ёшларни мамлакатимизнинг ижтимоий-иқтисодий, сиёсий ва маънавий ҳаётидаги оғир даврда амалга оширилган тўб ўзгаришлар тарихи билан таништирди.

Жумладан, 1991 йили Ўзбекистон Президенти аввал-бошдан улғу ўзбек шоири ва мутафаккири таваллудининг 550 йиллиги муносабати билан Алишер Навоий йили деб эълон қилган эди. Шу йилнинг 7 сентябрида эса, Президентимиз фармони билан Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси Тил ва адабиёт институтига Алишер Навоий номи берилди. Бобоклонини сиёсий юбилей халқаро миқёсда ҳам кенг нишонланди, илмий анжуманлар, учрашувлар, сайлар, концертлар ўтказилди. Ўзбекистон Миллий боғи улғу бобоклонимиз номи билан аталдиган бўлиб, буюқ шоирнинг мухташам ҳайкали қад ростлади. Тантанали очилиш маросимида мустақил Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислам Каримов нутқ сўзлади. Миллатимиз буюқ даҳосининг таваллуд тўйи билан халқимизнинг истиклол шодияналари қўшаоқ келишида ҳам бир ҳикмат бор эди. Буни Президентимиз алоҳида таъкидлайди:

"Мана, салкам бир йилдирки, Ўзбекистонимизда, Ўрта Осиёда, барча Шарқ халқлари томонидан нишонланаётган Алишер Навоийнинг умр ва ижод тўйлари — қутлуғ маърақа давом этмоқда. Бу тўй миллат байрамидир. Қадриятимизни яна бир бор улғулайдиган байрамдир. Бу тўй халқимиз, Ўзбекистонимиз ҳаётига алоҳида файз, тароват бахш этди. Алишер Навоий йили деб эълон қилинган 1991 йил юртимиз, элимиз тарихида қутлуғ келди, унутилмас сана бўлиб қолди.

Бу йил халқимизнинг асрий орзу-умидлари амалга ошди. Ўзбекистонимиз давлат мустақиллигини эълон қилди ва ўз тақдирини энди ўзи ҳал қиладиган бўлиб қолди".

Президентимиз маърузаси ниҳонсида ўзининг умидлари ҳақида ҳам айтиб ўтади: "Мен ишонманки, Навоий ҳайкали, Навоий боғи шаҳримизнинг, дийримизнинг энг гўзал ва асосий зияратгоҳи бўлиб қолади. Бу ер йиллар, асарлар давомида катта халқ тантаналари, қарияларимизга, ёш авлодимизга, халқимизга малҳам, руҳий мадд берадиган сеvimли ва мароқли бир оромгоҳга айланади, деган катта умидим бор. Бу боғ ижод аҳли учун илҳом ва қамолот масканига айланиб кетса, ажаб эмас".

Юртбошимиз ишон билан таъкидлаганидек, Навоий боғи ва бобоклонимизнинг ҳайкали аллақачон халқимизнинг сеvimли оромгоҳи, ижод

аҳлининг илҳом манбаи, айниқса ёшларимиз, хусусан, келин-куёвларимизнинг катта ҳаёт йўлига чиқиш олдидан зиярат этиб, руҳий мадд оладиган маънавий масканига айланиб улғурди.

Меҳриноз АББОСОВА, Наманган давлат университетини қошидаги 2-академик лицей талабаси: — Ўзбекистонимизнинг мустақилликни кўлга киритиши оston бўлмаганлигини мен ҳам тенгдошларим қатори устозларимдан, ёши катта кишилардан, ота-онамдан эшитганман. Тарих фанидан, газета-журналлар саҳифаларидан ўқиганман. Президентимизнинг "Ўзбекистон мустақилликка эришиш оstonасида" китобини мутолаа қиларканман, Ватанимизнинг яқин ўтмишига доир билимларим ҳали саёз эканига амин бўлдим. Билганларим дарадан томчидек экан. Шу кунгача Ватан ҳақидаги битикларим, шеърини машқларимга тақрор кўз ташлаб, "Ватаним, сени севаман", дегандек ёзилган мисраларимдан кўнглим тўлмади, ўзимдан қоникмаслик ҳисси мени чуқаб олди. Чунки мен каби ёш ижодкорлар кўлига қалам олиб, юрт шаънини, буюқлигини шеърга солишдан олдин унинг тарихини чуқур ўрганишимиз зарур экан. Инсон ўз Ватанини асраш, ҳимоя қила олиши учун ҳам билим,

қатъият, ишонч каби фазилатларини ўзида мўжассамлаштириши лозимлигини ушбу китобни ўқиб жуда теран англаб бошладим.

Мисол учун, мен ўтган аср 80-йилларида ўзига ўт қўйган аёллар, ўсимир ёшида жонига қасд қилган қизлар ҳақида эшитганларимнинг мантиқ-мазмунини, ўша фожеаларнинг туб сабаби ижтимоий тузум иллати эканини тушуниб етдим.

Президентимизнинг "Мен Ўзбекистондаги барча ёшларни ўз фарзандларим деб биламан, бағримга босаман", деган сўзларини ўқиб кўксим ғурурга тўлди. Менимча, ҳар бир ёш қалбида шундай туйғулар кечса керак.

Мен китобни ўқиб, уни ўзимча "Жасоратнома", деб номлагим келди.

2011 йилнинг 30 сентябрь кунини виллоятимиздаги мухташам "Ёшлар маркази"да бир гуруҳ иқтидорли тенгдошларим сафида мухтарам Президентимиз билан учрашиб суҳбатлашган чоғимизда қанчалар масъулият ҳис этган бўлсам, бу китобнинг таъсири ҳам ундан кам эмас. Бу қалбимизда Ватанга муҳаббат, халққа садоқат, мамлакат тақдирини учун даҳлдорлик ҳиссини уяғотишга хизмат қиладиган катта китобдир.

Б.АЛИМОВ: — Маълумки, шўролар ҳукронлиги даврида ижод эркинлиги ҳам, ёзувчининг маънавий ҳақ-ҳуқуқи ҳам қизил мафкура чизиги билан чегараланган, ундан четга қанчалар турли йўللар билан таъкиб этиларди. Мустақиллик ижод эркинлиги билан бирга ёзувчининг ҳақ-ҳуқуқини ҳам ўзига қайтарди. Энди ватанпарварлик, миллат ва халқ тарихини ҳаққоний тасвирлаш, улғу аждодларимиз мероси билан фахр-ифтихор қила билиш ва буни ёшлар онига синдириш учун қимингдир руҳсатиқ олиш шарт эмас. Энг муҳими, ижодкор ўз виждонига қарши боришдек таъкиб ланъатдан қутулди.

Истеъод намояндалари миллат бойлиги сифатида эъзоз ва эътибор топи.

Президентимиз "Адабиётга эътибор — маънавиятга, келажаққа эътибор"

рисуласида "ҳар бири алоҳида бир олам бўлган" ёзувчи ва шоирларнинг жамиятда, хусусан, бугунги улкан ўзгаришлар даврида тутган ўрни, маъжнга юксак баҳо берад экан, ўз навбатида Ёзувчилар уюшмаси "уларнинг нафақат моддий, балки маънавий манфаатларини, муаллифлик ҳуқуқларини ҳимоя қилиш, уларнинг истеъдодини рўёбга чиқариш учун бевосита масъул эканини ҳеч қачон унутмаслигимиз керак", деб таъкидлади.

Бинобарин, Юртбошимизнинг бевосита ташаббуси билан Ушмоа фаолиятини янада тақомиллаштириш, уни нафақат ижодкорлар фаолиятини мувофиқлаштириш борувчи муассаса, балки молиявий-иқтисодий жиҳатдан бақувват таъкилотга айлантириш борасида катта миқёсдаги ишлар амалга оширилди. Ушмоа қошида "Ижод" фонди ташкил этилиб, тақрор бўлса-да айтиш керакики, унинг қарамғидаги поликлинника, "Дўрмон" ижод уйи қайта таъмирланди, қўшимча бинолар қурилди. Ижод уйда ёш ёзувчи ва шоирлар, таржимонларнинг республика семинарлари мунтазам ўтказиладиган бўлди. Ёш ижодкорларнинг биринчи китоблари давлат ҳисобидан катта тиражларда чоп этилмоқда. Янги асарлар турли ижодий танловлар орқали мунтазам рағбатлантириб келинмоқда. Ёш улғу, қўлмакка эҳтиёжанд ижодкорларга молиявий ёрдам кўрсатишмоқда.

Бу ўз навбатида, ижод аҳли зиммасига ҳам катта масъулият юкланиши яқин айтаёмиз. Ишончимиз комилки, китобда баён этилган воқеалар бадий асарларда ўз аксини топади.

С.ҲАКИМ: — Суҳбат жараёнида билдирилган фикрлардан шу нарса яққол кўринадики, "Ўзбекистон мустақилликка эришиш оstonасида" китоби ҳар бир ўқувчи қалбида, юрагида акс-садо уяғотади, ўз қалбига, ўз ҳаёт йўлига назар солишга, эл-улус олдигаги бурчи ва масъулиятини юрак-юракдан ҳис этишга даъват қилад. Жамият тақдирига бефарқлик, сиёсий қалтабинлик ва журъатсизлик миллат шаънини нақадар ерга уриши мумкинлиги ҳақида ўйга толдиради. Шу билан бирга, китоб сўзбосида таъкидланганидек, "Яратган қайси элни тўғри йўлга бошламоқчи бўлса, аввало, унга доғишаманд, мард ва азму шижоатли инсонни йўлбошчи қилиб қўяди, деган ҳикматнинг нақадар тўғри эканига яна бир бор ишонч ҳосил қилаёмиз".

Албатта, китобни ўқиш-ўрганиш жараёнида туйилган фикр-мулоҳазалар уларни фақат яна бир бор таъкидлаш билан яқин топмайди. Ҳеч шубҳа йўқки, адабиёт, кино ва театр санъати аҳли, суҳбатда уринали таъкидланганидек, мустақиллик арафасидаги ва ундан кейинги йиллардаги оламшумул ўзгаришларни ижод ва саҳна асарларида бадий акс эттирадилар. Шунингдек, "Ватан учун яшайлик" бадий-публицистик, "Сени куйлайми, замондош" саҳна асарлари танловларига тақдим этилаётган ижодий ишларда ҳам мустабид тузумдан озодлик сари қадам қўйган ва ўз қадр-қиммати тиклаган инсоннинг курашларга бой икки кечинмалари ўз ифодасини топади.

Иқбол МИРЗО,
Ўзбекистон халқ шоири

МАНГУ ОЗОД БЎЛСИН ЮРТ ВА ТАФАККУР

Ўзбекистон, ёлғузим!

Ўзбекистон, онажоним, ёлғузим,
Боболарим кафтидаги юлдузим,
Жаннатлардан сувлар ичган илғузим,
Жаннат маконим менинг — Ўзбекистон,
Жон ичра жоним менинг — Ўзбекистон!

Мангайимда ёнган дурри акбарсан,
Не кўзларин қамаштирган гавҳарсан,
Ўзинг шоир, ўзинг фозил, сарварсан,
Олий ишоним менинг — Ўзбекистон,
Жон ичра жоним менинг — Ўзбекистон!

Самандарсан — оловлардан соғ чиққан,
Бузрукворсан — етти ўли шох чиққан,
Алломансан — кўксидан чакмоқ чиққан,
Ўлмас достоним менинг — Ўзбекистон,
Жон ичра жоним менинг — Ўзбекистон!

Ялғуз атрин билмас дехқон бўлмайи,
Тинчлик қадрин билмас ўғлон бўлмайи,
Юртин севмас одам — инсон бўлмайи,
Нурни ишоним менинг — Ўзбекистон,
Жон ичра жоним менинг — Ўзбекистон!

Неча аср кўз ёшларин ютган эл,
Соҳибқирон қайтишини кутган эл,
Юртбошини суйиб, бошда тутган эл,
Абдий шоним менинг — Ўзбекистон,
Жон ичра жоним менинг — Ўзбекистон!

Тепаликлар

Тўғри, бу тоғ эмас, оддий тепалик,
Бир қарашда уюм тупроққа ўхшар.
Аммо анов-манов тоғдан қадди тик,
Сирин-синаоти кўпроққа ўхшар.

Қалъа, қўрғонларнинг бастин кўтарган,
Маҳобат бахш этган мақбараларга,
Юксалиб қармоқ имконин берган
Олис манзилларга, зов-дараларга.

Аёқалъа, Елликъалъа сарбаланд,
Мунчоқтепа, Косов, Қўштепа ёки
Номсиз тепаликлар кўксидан қат-қат
Пўлатта чулганган ажодлар хоки.

Қабариклар — нажот тепаликлари:
Тўдалар изғиркан кўтариб ялов,
Хабарлар йўллаган ички юрт сари
Тепаликлар узра тебратган олов.

Асал ҳаволарин бўғмасин захар,
Кенг диёр бўлмасин лея тору танг.
Ўт ёқиб шу ердан берганлар хабар:
"Дарҳол кўшининг йиғинг, ёғий босди! Жанг!"

Дарвоза бугун ҳам тонг отар-отмасдан
тақиллади. Аллақачон уйқудан уй-
ғониб поклашиб, қалима қайтариб ўтирган
Бекназар тоға оёғига қалишини
илиб, дарвозахона томон илдам юрди.
— Кираверинг, дарвоза очик, —
деди у.

Хақиқатан дарвоза очик эди. У кишининг
дарвозаси ҳеч қачон на ичкари, на
ташқаридан бекилмаган. Ичкарига кирган
уста Расул тез-тез юриб келиб, Бекназар
тоға билан қўл бериб саломлашди.

— Ассалому алайкум, оқсоқол. Кечирасиз,
эрталабдан безовта қилдим, —
деди у қўришаётди.

Ҳеч ким Бекназар тоғани исми билан
чақирмасди. Қишлоқдагилар бир-
дек у кишини оқсоқол дерди. Аслида
оқсоқол бировнинг фатвоиси ёки тавсияси
билан расман сайланмаган эди. Одамлар
меҳрини қозонгани учун ҳам уни меҳр
билан шундай аташарди...

— Ҳечқиси йўқ, Расулбой. Келинг,
марҳамат, — деб ўнг томондаги ашиги
очик, меҳмонхонага таклиф қилди.

Тонгинг тоза ва нурафшон нурлари
аллақачон хонани ёрита бошлаган эди.
Оқсоқол уста Расулнинг бирор жиддий
юмуш билан келганини унинг безовта
хатти-ҳаракатларидан пайқайди.

Оқсоқол хона ўртасидаги контактада
турган гуллик дастурхонини ёзди. Хаял
ўтмай қизи салом бериб, чой олиб
кирди. Уста Расул нукул оғиз жуфтларди-
дию, гапни қандай ва нимадан бошла-
лашни билмасди. Нукул "кечирасиз,
оқсоқол", "безовта қилдим, оқсоқол"дан
нарига ўтмасди. Дарди бўғизда эди-ю,
айтолмай қўйналарди.

— Тинчликми, Расулбой? — деди
оқсоқол чой узата туриб.

— Тинчлик, оқсоқол, шу... — чайналди
уста Расул.

— Тинчлик бўлса, нега эрталабдан
безовта бўлиб юрибсиз?

— Кеча хў, Дархондаги Фозил
дўхтирининг янги уйини томини ёпиб
бердим. Бир пиёла чой ичайлик, деб
қўймади. Бир маҳал анови шайтоннинг
"суви"дан ҳам иккитами, учтами олиб
келди. Шу сабилдан бир-икки пиёла
тортиб юрибсизми дег. Уйга қандай
келганини билмайман. Нима сабаб
бўлиб, хотинни бир-икки тарсаки уриб-
ман. Кечаси билан йиғлаб чиқди бечора.
Эрталаб турсам, оқсоқолга бораман,
деб йиғлаб ўтирибди. Шунга ўзим кел-
дим. Жуда уят иш бўлди.

— Хотин урадиган қилигингиз йўқ
эди-ку, Расулбой? — деди оқсоқол овози-
ни сал кўтариб.

— Энди бир аҳмоқчилик қилдик-да,
кечиринг оқсоқол.

— Уни хурмачангизга сикса ичинг.
Иложи бўлса, шу сабилни ичманг, таш-
ланг, Расулбой. Ичиб ҳеч ким барака

топмаган, ука. Сиз иморат соладиган
устасиз. Уста ҳамisha ҳалол-пок юри-
ши, тешани ҳалол қўл билан ушлаши
керак. Ичкилик имондан айиради.

— Кеча бир бўлиб қолди-да. Энди
такрорланмайди, оқсоқол. Тавба қил-
дим. Уйимизга ўтиб келинга ҳам тушун-
тирсангиз. Бўлган воқеани кўни-қўшни-
лар ҳам эшитиб юрмасин. Келиннингиз-
нинг уйига ҳам етиб бормасин. Эшитиб
қолса, қайнота билан қайнона ҳам хафа
бўлади. Уртага совуқчилик тушади.

— Оқиз эркак хотинни уради. Жуфту
ҳалолига қўл кўтарган эркакнинг охира-
ти қуяди, ука. Оиладан фаришта қоча-
ди. Нотўғри қилибсиз! — деди оқсоқол
кескин. Сўнг бироз юмшаб. — Сиз бо-
раверинг. Мен ҳам бир пасдан сўнг ўта-
ман. Келинга яхши гапириб туринг.

Фотихадан сўнг, уста Расул "Раҳмат,
оқсоқол" деб ўрнидан турди.

Оқсоқол уни кузатиб уйга кириб ул-
гурмай, яна дарвоза тақиллади. Очса,
пастқорақошлик Худойберди деган
қовуни дехқон турибди.

— Келинг, келинг, Худойбердижон,—
деб кўришди оқсоқол. Ва уни ҳам меҳ-
монхонага таклиф қилди. Ҳол-аҳвол
сўрашга, ҳали совумаган чойдан бир
пиёла қуйиб узатди.

— Эрталабдан безовта қилганим
учун узр, оқсоқол. Тагин у ер-бу ерга
кетди қолманг, деб вақтларок келдим,
— деб шартта мақсадга ўта қолди Худ-
ойберди. — Кеча денг, катта ўғли-
миз Эргашниқиди озгина кўнгли хира-
лик бўлибди. Хабарингиз бор, шу хо-
тини билан бироз келишолмапти. Қанча
гапириб, тушунтирсак ҳам бўлмайпти,
оқсоқол. Углимни мақтасан ноқулай
бўлар, ўзи меҳнатқаш, оилам дейдиган
бола. Топганини чуқурида рўзгорга таши-
ди. Келинни озгина латтапараст қилиб қолди.
Бунинг устига тили ҳам чатоқ. Бир гап-
дан қолмайди, чаёндай узиб олади. Кеча
денг, ҳар хил латта-пухта сотиб
юрадиган савдогар хотинлар қишлоқ
оралиган экан. Эргашниқига ҳам ки-
ришибди. Эрининг, иморат қиламан,
деб йиғиб қўйган пулларига келин кур-
гур сўрамасдан анча-мунча нарсани
олибди. Шунга жанжал чиққан. Мен
далада адим. Кайнонаси бориб тушун-
тираман, деса, боласини кўтариб ота-
синикига кетиб қолдибди. Уятларга
ўлдик, оқсоқол? Шунга маслаҳатга кел-
дим, ўртага ўзингиз тушмасангиз
бўлмайди, оқсоқол.

— Келиннингиз Собир миробнинг
қизими? — сўради оқсоқол.

Худойберди "ҳа" деган маънода бо-
шини қимирлатиб тасдиқлади.

— Худойбердижон, хафа бўлманг.
Энди ҳаётда ҳар хил тарбия қўрган
келиндар учрайди. Сиз шингизни қила-
веринг. Мен Собирниқига ўтиб, ҳамма-

Хайр, дема, хайр қил менга,
Топқучада бўлмасин дил хор.
Юрагини берай қўлнинг,
Бир эркалаб ўтиб қўй, дилдор.

Жилмаясан шеъримни тинглаб,
Ташна лабга тутма захарни.
Қўй, ярамини уйғотма тириаб,
Қўй, эслатма анавларни.

Дилгинамга тушиди ялт-юлт чўғ
Беҳаловат зирақларидан.
Ўзим кетдим, ҳайдашгани йўқ
Данғиллама юракларидан.

Кейин сенга бўлгунча ошиқ
Осмонга ҳам ерга сизгаддим.
Чакмоқлардан ўргандим қўшиқ,
Будутларга ётиб йиғладим.

Кулиб боқсанг садақа жоним,
Мендан кулиб кетмагин зинҳор.
Қайтиб келмас менинг замоним,
Ўтиб кетма бепарво, дилдор!

Ноз ва фироқ

Ўлай агар, аразнинг хўн гашти бор,
Агар араз бегараз, бегард бўлса.
Энди етар! Хизматига мен тайёр —
Яраштириб қўядиган мард бўлса.

Жон-жон дердим агар жоним оласан ҳам,
Совуб кетмай ўргансайди, қўсайди.
Учрашганда ёлгон қовоқ солса ҳам,
Четта қараб ростдан кулиб қўсайди.

Сал чўзилиб кетди фироқ бу сафар,
Ўйиндан ўт чиқмаса деб қўрқаман.
Шайтон бор-ла ўртада, шу баччагар
Тумшугини тикмаса деб қўрқаман.

Алоқ-чалоқ тушга ўхшар ҳаётим,
Қўнглим боғда, ўзим эса тоғламан.
Учолмасанг, ортиқча юк қанотинг,
Бир баҳона тополмасдан доғламан.

Муддат керак экан нозу аразга
Агар ишқда шу қийноқлар шарт бўлса.
Совга обераддим айтиб у қизга
Яраштириб қўядиган мард бўлса.

Тушмаш

Мумтоз шоирнинг ношуд
мухаммасчиға айтгани

Кимнинг қўнгли қовун-тарвузга тушмаш,
Сани ишқинг ногоҳ арузга тушмаш.

Назм боғида ким тижорат қилур?
Ҳижолатнинг мани хижолат қилур.

Нафис мажлисларга ўғри келмагай,
Сани вазинг манга тўғри келмагай.

Гапнинг индаллоси, у ҳам-бу ҳаммас,
Бўтам, боғламагин манга мухаммас!

Нилуфар УМАРОВА

БУГУН ШУНДАЙ НУРЛИ КҮН

Қор ёғди, музлар ялтирар,
Аёз бобо қайрагандек тиш —
Тарновлардан осилиб турар
Сумалаклар — билдур найза, ниш.

Қор — осмоннинг бедил малаги,
Ер қорларин бағрига сени.
Кумуш қишининг оқ камалаги,
Кўз оласан ялтираб, тўниб.

Ошиқ ғариб сениз бир фасл,
Мажнунсифат термулади дашт.
Қаҳратоннинг қалбисан асл,
Сенда қушлар дон излашни гапт.

Жон сўрашинг ғалат қўл тегмай,
Ёғ, ёғавер, кенг ҳовучимга.
Қўнақолин кипиринг эгмай,
Ётсирмай киргинг сочимга.

Бошимга ёп тўкиб пар рўмол,
Хотиралар яқин ичинингга.
Қаҳат бунда санокдан ортиқ,
Оқ толалар бегона сенга...

***

Бир тинсол ахтариб кечикдим, балки,
Гўзал хислатингиз ҳикматга йўлган.
Сизни мендан олдин кўрган-кечирган
Фасллар дўндириб тасвирлаб қўйган.

Сиздан нафас олар мусаффо ҳаво,
Сизга интилади ёмғир бож тўлаб,
Бу балки шунчаки тасодиф, лекин
Баҳор жаранглайди қулгунгиз билан.

Ҳикоя

гандай бўлади.

— Билиб қўйинг, Расулбой
энди қасамни бузиб бўлмай-
ди. Қасамни бузганин Худой-
ям ҳўшламайди, — деди қатъий қўлиб
оқсоқол. Сўнг аёлга юзларини сўради: —
Келин, сиз ҳам кечирингизми?

Уста Расулнинг хотини "кечирдим",
деган маънода бошини қимирлатди.
— Ука, аёлни асранг. Оила қўрғони-
ни бузмаган. Бу муқаддас қўрғоннинг
бирор бир гиштига пугур етмасин. Эр-
тага кунингизга шу аёл ярайди, Расул-
бой, — деб оқсоқол ўрнидан қўзғалди...

Оқсоқол Собир миробниқига борса,
у оқсоқолнинг келишини эшитиб, эрта-
лаб қизини уйига элтди қўйиб, қудалар
билан гаплашиб қайтган экан. Хотини-
нинг айтишича, ўзи Қасоба каналининг
сувиға қарагани кетибди...

Оқсоқол пешинда уста Комилниқига
бориб, соч-соқолини олдириб. Бироз
гурунғ қилди. Утган-қайт-
гани эслашди. Оғир касал
ётган Сайфи бобони кўрган
инковлари гангур-гун-
гур қилиб йўлга тушишди.
Сайфи бобо дарди беда-
во касалга йўлиққан эди.
Фарзандлари Самарқанд
Тошкентга ҳам олиб бориб,
зўр дўхтирларга кўрса-
тишди. Улар ҳам аниқ
бир гапни айтишмади.

Тўшакка миҳланганича ётибди. Фарзан-
длари-ю келинларига раҳмат, бобони
оқ ювиб, оқ тараб ўтиришибди.
Сайфи бобо уларни кўриб, қадди-
ни бироз кўтарди, хурсанд бўлиб че-
раси ёришди.

— Димоғлар чоғим, суяклар енгилми,
Сайфи ака, — деб уста Комил унинг
холсиз қўлларини маҳкам сиқди.

— Бекназарбой, тўрга ўтинг, тўрга,—
деди хансираб Сайфи бобо.

— Майли, сиз безовта бўлманг, ака.
Соғлигингиз яхшими? — деб аҳвол сўра-
ди оқсоқол.

Бир пиёла чойдан сўнг уста Комил
Сайфи бобонинг қаддини кўтариб, бе-
лига ёстиқ қўйиб, аста-секин соч-соқо-
лини киртишлаб қўйди. Қўлларини
уқаламоқчи бўлиб ушлаган эди, Сайфи
бобо ажинларини нурсиз қўзлари атро-
фида йиғиб, инграб юборди. Сўнг уста
чолнинг қўлоқ-бошини тортиб қўйди.

Дастурхонга овқат тортилди. Сайфи
бобого бир пиёла қайнатилган гуруч
олиб келишди. У киши гуручдан оз-оз
олиб, секин-аста чайнаб, оқсоқолга
юзланди.

— Бекназарбой, сизнинг борингизга
шуқур. Қишлоғимизга сиздай оқсоқол
худа муносиб. Ҳамманнинг аҳволдан
хабар оласиз, ҳаммага тенг қарайсиз,
илоё, барака толинг. Оқсоқол қишлоқ-
нинг имони бўлиши керак. Имон бор
жойда тотувлик, аҳиллик, оила мустаҳ-
кам бўлади, — деди Сайфи бобо.

Ҳақиқатан оқсоқол ёшларинг самимий

Қадмингиз таниб қолган йўлларнинг
Тоғларни елкалаб олганлар кифти.
Қаловин ахтариб оввора этмас,
Саратонни ёқар меҳрингиз тафти.

Боқса, ҳар тўрттала томон озурда,
Етмайди камалак рангли сиеҳлар.
Назаридан қочмас покиза тонинг
Сунбула сувидай тиниқ ниҳоҳлар.

Кўкнинг галвирида ундай эланиб,
Кўзни қамаштириб қорлар толандир.
Илиқ қалбингиздан хижолат тортиб,
Қиш уйга киролмай музлаб қолгандир.

Қишлоқ ҲАЁЛИ

Оқшом — пода қайтадиган пайт,
Оқшом — сизир соғлар маҳал.
Супургини четроққа қўйиб,
Ошхонага югурар аёл.

Эр қайтади гавжун шаҳардан,
Хотин қутар қозонни қалаб.
Таниш кўзлар ёйилиб кетар,
Бир-бирини зимдан авайлаб.

Оқшом — ҳаёт қайнаган палла,
Оқшом — кўча хордиқ чорғоқ чоғ.
Оймомони бағрига босиб,
Чарчоғини унутар қишлоқ.

***

Бугун шундай нурли кун бўлди,
Кўёш қайси томондан чиққан.
Душисини осмонга отар,
Кулдуларнинг қушлари туққан.

Қаҳ-қаҳ уриб йиғлади булут,
Қулавериб ичкач узди гул.
Еган сари кўнайдиган
Ғамлар бугун қолар бўлди тул.

Қия очиб эшикни қувонч,
Томоқ қириб қўйди йўталиб.
Меҳр яна изига қайтди,
Ўзи билан ўзини кўтариб.

Мени кўрмолаган тушларнинг
Соғинчлари йўлимда бўлди.
Бажо этди истақларини,
Кўнгли бугун қўлимда бўлди —
Кўёш қайси томондан чиққан.

Ашуралӣ ЖҶРАЕВ

ОҚСОҚОЛ

Фидоний инсон Бобоқул Турдиевнинг порлоқ хотирасига бағишлайман

сини тушунтираман.
Худо хоҳласа яхши бўла-
ди. Қани чойдан олинг,
Худойбердижон, — деб
Бекназар тоға яна унга
чой қўймоқчи бўлди.
— Раҳмат, оқсоқол.
Мен борай, дуо қилинг, —
деди Худойберди
жойидан кўзғалиб,
қўлларини фотихага
очиб.

Оқсоқол фотиха ўқиди. Яна бир бор
хаммаси яхши бўлишини таъкидлаб,
Худойбердининг кўнглини кўтариб,
кузатиб қўйди.

Шундай қилиб оқсоқолнинг навбат-
даги иш қуни жадал бошланиб кетди.
Дастлаб ўҳжалик идорасига борди.
Бўлим бошлиғига учраб янги топшиқ-
ларни олди. Олди-ю далага олланди.
Қўли бўшаса уста Комилниқига ўтиб,
соч-соқолини олдиришни ҳам режа-
лаштирди. Агар устанинг вақти бўлса,
бирга ўтиб, кўндан бундан касал ётган
Сайфи бободан ҳол-аҳвол сўрамоқчи.

Туркманарик ёқалаб ўтиб, фузаларга
сув тараётган сувчилардан бирров ха-
бар олиб, қўшни даладаги тракторчи-
лар ёнига борди. Сўнг чопиқ қилаётган
бригада аъзоларининг ишларини
кўздан кечирди. Улар билан ҳол-аҳвол
сўрашди. Чала-чупла кетмон ураётган-
ларга охиста танбех берди.

Дастлаб уста Расулниқига бораётиб,
йўл-йўлақай яқинда операциядан чи-
қан Тўра тоғдан бирров хабар олди.
Бу кекса сувчи яқинда бир ўлимдан
қолди. Шўрликнинг ичкари бурлиб
қолибди. Унинг операциясини ҳам оқсо-
қол Самарқандга ўзи бориб, таниш
дўхтир билан гаплашиб берди.

Тўрақул тоға дарвозахонадаги чор-
пояда ётган экан.

— Келинг, келинг, Бекназар, — деб
ўрнидан турмоқчи бўлди у.

— Қимирламанг, тоға, қимирламанг,

— деб оқсоқол тез бориб.

унинг қўлини олди.

Чорпоянинг четига чўкиб, фотиха

қилиб, ҳол-аҳвол сўради.

— Барака толинг, Бекназар. Дунё тур-
гунча туринг. Сиз бўлмаганда аҳволим
нима кечарди, билмадим? Дўхтирлар
билан гаплашиб бериб, кўп улуг иш қил-
дингиз. Биздан қайтмаса, худодан қайт-
син, ука, — деди Тўрақул тоға яна бир
бор миннатдорлик билдириб.

Унинг аҳволи анча яхшилигини
кўриб, оқсоқол ўрнидан турди. Уста Ра-
сулниқига борса, унинг болалари энди
мактабга кетаётган экан. Уста оқсоқол-
ни кутиб олиб, меҳмонхонага бошла-
ди. Бир пасдан сўнг устанинг аёли дас-

гандай бўлади.

— Билиб қўйинг, Расулбой
энди қасамни бузиб бўлмай-
ди. Қасамни бузганин Худой-
ям ҳўшламайди, — деди қатъий қўлиб
оқсоқол. Сўнг аёлга юзларини сўради: —
Келин, сиз ҳам кечирингизми?

Уста Расулнинг хотини "кечирдим",
деган маънода бошини қимирлатди.
— Ука, аёлни асранг. Оила қўрғони-
ни бузмаган. Бу муқаддас қўрғоннинг
бирор бир гиштига пугур етмасин. Эр-
тага кунингизга шу аёл ярайди, Расул-
бой, — деб оқсоқол ўрнидан қўзғалди...

Оқсоқол Собир миробниқига борса,
у оқсоқолнинг келишини эшитиб, эрта-
лаб қизини уйига элтди қўйиб, қудалар
билан гаплашиб қайтган экан. Хотини-
нинг айтишича, ўзи Қасоба каналининг
сувиға қарагани кетибди...

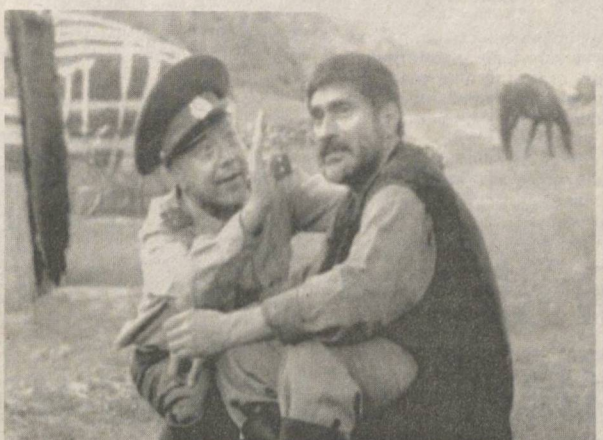
Оқсоқол пешинда уста Комилниқига
бориб, соч-соқолини олдириб. Бироз
гурунғ қилди. Утган-қайт-
гани эслашди. Оғир касал
ётган Сайфи бобони кўрган
инковлари гангур-гун-
гур қилиб йўлга тушишди.
Сайфи бобо дарди беда-
во касалга йўлиққан эди.
Фарзандлари Самарқанд
То

Шундай кино асарлари бўлади, уларни қайта-қайта томоша қилсак ҳам яна кўргимиз келадими. Йиллар ўтади, авлодлар алмашади, аммо бу филмлар ўз томошабинини йўқотмайди. Аксинча, ҳар бир кино муҳлиси бу асарлар шахсий филмлари тўпламидан жой олишини истайди.

Юртимиз истиқлолга эришган, ўзбек кино иходкорлари яратган сара асарларни тарғиб қилиш, уларни келажак авлодга етказиш борасида кенг қўлмали ишлар амалга оширилди. Жумладан, телеэкранларда уларнинг мунтазам намойиши йўлга қўйилди. Ўнлаб илмий рисола, хрестоматия ва дарсликлар нашр этилди. Махсус интернет сайти яратилиб, ўзбек кино иходкорлари ҳақида маълумотлар тайёрланди. Бу қувонарли, албатта. Бироқ замонавий технологияларнинг омалашуви бадий филмлар тарғиботида янги ёндашуви талаб қилмоқда. Ана шу зарурат сабаб ўтган йиллар ичида кўпгина миллий филмларимизнинг "DVD" нусхаси

жиҳатидан ранг-баранг йиғирма-та тўлиқ метражли бадий филмни камраб олган. Даврий изчиллик асосида тузилган тўплам икки қисмдан иборат. Дастлабки тўплам мустақиллик йилларига қадар яратилган асарлардан ташкил топган. Улар орасида ўзбек кинеси асосчиларидан бири, буюк режиссёр Наби Фаниевнинг "Тоҳир ва Зухра", "Насриддиннинг саргузаштлари" филмлари, Комил Ерматовнинг "Алишер Навоий", Йўлдош Аъзамовнинг "Ўткан кунлар" тарихий драмалари ўрин олган. Шунингдек жамламга "Маҳаллада дув-дув гап", "Мафтунингман", "Шум бола" каби халқимиз севган комедиялар ҳам киритилган. Филмларни томоша қилиш жараёнида муҳлислар ўзбек кинеси тараққиётини боқичма-боқич кузатиб бориш имконига эга бўлади. Шу тўғрисида мазкур жамламга "Олтин тўплам"нинг тарихий-фундамен-

улғовчи ("Дилхирож", "Ўтов"), Ватанга садоқат ("Ватан", "18 квадрат") ҳамда маиший мавзудаги замонавий ("Осмондаги

бўлган барча говлар олиб ташланди. Эндиликда давлат филмлари билан бир қаторда хусусий киностудиялар яратган картиналар ҳам халқроқ фестивалларда иштирок этиб, мукофотларга сазовор бўлмоқда. Мисол учун яқин йилларга компютер технологиялари асосида фақат Голливуд иходкорлари анимация филмлар яратиши мумкин деб ҳисобланарди. Аммо 3D, 5D каби мураккаб технологиялар юртимиз кино

ЎЗБЕК КИНОСИ ЖАВОҲИРЛАРИ

тал қисми сифатида баҳо бериш мумкин.

Тўпламнинг иккинчи қисми ҳам муҳлисларни бефарқ қолдирмаслиги аниқ. Мустақиллик

болалар, "Чашма", "Танка", "Йўл бўлсин") картиналарга бўлиш мумкин. Яна бир муҳим жиҳат, унга машҳур шоиримиз Чўлпон ижодининг даст-

муносабат мумкин. Замонавий ўзбек киносида юз бераётган ана шу

жараёнларни ҳисобга олган ҳолда "Олтин тўплам"дан ўрин олган барча филмлар ўзбек, рус ва инглиз тилларида тайёрланди. Бу эса ушбу жамламани нафақат юртимиз, балки хорижий кино муҳлислари ҳам тақдим этиш имконини беради.

Ноёб филмлардан иборат бу тўплам фақат муҳлислар учун совға, десак тўғри бўлмас. Юқорида таъкидлаганимиздек, тўплам аввало ўзбек кино санъатини тарғиб қилиш, омалаштириш мақсадида яратилди. Шунингдек, кино соҳасида таъдиқ олиб боровчи санъатшунос муносабатлар учун қимматли манба ҳисобланади. Барча филмларнинг электрон кўриниши асл нусхадан олинган бўлиб, улардаги тасвир ва овоз сифати юқори даражада. Эеро, тўлампдан ўрин олган филмлар ёш режиссёр ва актёрлар учун маҳорат мактаби вазифини ҳам ўтайди.

Биринчи қадамни қўйиш ҳеч бир соҳада осон бўлмаган. Айниқса, инсон маънавияти, унинг руҳий оламини акс эттирувчи кинодек мураккаб санъат турида янгиликка қўл уриш қатта масъулият талаб қилади. Агар ўзбек киносини ўлкан ҳазинага қисқис қилсак, ундан ўрин олган ҳар бир филм жаҳоҳирга тенг. Миллий кино санъатимиз дурдоналаридан иборат "Олтин тўплам"нинг тузилishi — қатта йўл олдан қўйилган илк қадам. Лойиҳа муаллифлари ваъда берганидек, муҳлисларни олдинда қўлаб аҳойиб асарлар жамланган тўпламлар кутмоқда.

Муносабат

жараёнларни ҳисобга олган ҳолда "Олтин тўплам"дан ўрин олган барча филмлар ўзбек, рус ва инглиз тилларида тайёрланди. Бу эса ушбу жамламани нафақат юртимиз, балки хорижий кино муҳлислари ҳам тақдим этиш имконини беради.

Ноёб филмлардан иборат бу тўплам фақат муҳлислар учун совға, десак тўғри бўлмас. Юқорида таъкидлаганимиздек, тўплам аввало ўзбек кино санъатини тарғиб қилиш, омалаштириш мақсадида яратилди. Шунингдек, кино соҳасида таъдиқ олиб боровчи санъатшунос муносабатлар учун қимматли манба ҳисобланади. Барча филмларнинг электрон кўриниши асл нусхадан олинган бўлиб, улардаги тасвир ва овоз сифати юқори даражада. Эеро, тўлампдан ўрин олган филмлар ёш режиссёр ва актёрлар учун маҳорат мактаби вазифини ҳам ўтайди.

Биринчи қадамни қўйиш ҳеч бир соҳада осон бўлмаган. Айниқса, инсон маънавияти, унинг руҳий оламини акс эттирувчи кинодек мураккаб санъат турида янгиликка қўл уриш қатта масъулият талаб қилади. Агар ўзбек киносини ўлкан ҳазинага қисқис қилсак, ундан ўрин олган ҳар бир филм жаҳоҳирга тенг. Миллий кино санъатимиз дурдоналаридан иборат "Олтин тўплам"нинг тузилishi — қатта йўл олдан қўйилган илк қадам. Лойиҳа муаллифлари ваъда берганидек, муҳлисларни олдинда қўлаб аҳойиб асарлар жамланган тўпламлар кутмоқда.

Азиз ИМОНОВ

яратилди. Бу йўналишда амалга оширилган йирик лойиҳалардан бири "Ўзбеккино" миллий агентлиги томонидан "Олтин тўплам" коллекциясининг тақдим этилиши бўлди. Ушбу лойиҳанинг аҳамияти шундаки, ўзбек киноси тарихида илк бор миллий филмлар асосида тўплам тузиш ишига қўл урилди.

Шарқона нақшлар билан безатилган бежирим жамламга назар солар экансиз, аввало, "Ўзбек миллий кинеси дурдоналари" сарлавҳаси эътиборингизни тортлади. Бу бежиз эмас. Одатда кино санъатига давр кўзгуси, деб баҳо беришдади. Ҳар бир филм ўз даврининг тарихий ҳужжати, жонли акси ҳисобланади. Шу маънода "Олтин тўплам" филмлар жамламасини халқимиз ҳаёти, унинг ўтмиши ва бугуни ҳақида ҳикоя қилувчи ўзига хос тарихий хроникага қисқ қилиш мумкин. Тўплам турли даврларда яратилган жанр

йилларида яратилган бу филмлар замонавий ўзбек киноси ютуқларини акс эттиради. Бу ерда нисбатан қисқа давр камраб олинган бўлса-да, услубий ранг-баранглик сақланиб қолган. Бир-бирини қайтарувчи ёки муаммоси ўхшаш асарлар учрамайди. Бу аввало режиссёрлик дастхати ва филмларнинг гоёвий талқинида кўринади. Эътиборли жиҳати, тўпламда ўзбек режиссёрларнинг ўз авлодида мансуб картиналар ўрин олган. Булар катта авлод вакили Қамара Камолова, ўрта авлод вакиллари Зулфигор Мусоқов, Жаҳонгир Қосимов ҳамда ёш авлод вакили Аюб Шаҳобиддинов. Мустақиллик йилларида кино санъатининг бадий-эстетик мазмунини юз берган ўзгаришлар юқоридаги режиссёрлар ижодида ўз ифодасини топган. Ушбу тўпламга кирувчи филмларни мавзу жиҳатдан ҳам ўйналишига — миллий қадриятларимизни

олиб борган. Ҳар бир филмга алоҳида баҳо айтилган бўлиб, унда картина муаллифлари ҳақида маълумот мавзуд. Томошабин эътиборини торттиш мақсадида филмлардан фото лавҳалар ҳам келтирилган.

Маълумки, собиқ шўро тузуми даврида юртимиз кино усталари доим ҳам хорижга чиқиш имконига эга бўлмаган. Қирқдан ортқ мамлакатлар иштирокида ташкил этилган "Олтин гепард"га ўхшаш кинофорумлар ҳақида эса гапирмасам ҳам бўлади. Одатда юртимизда суратга олинган филмлар Москвага жўнатилади, у ерда обдон "тахрир" қилиниб, сўнг намойишга қўйилади. Эди. Халқроқ фестивалларда иштирок этган айрим картиналарни ҳисобга олганда, аксарият филмлар тақдирни қўшни республикалар бўйлаб кичик саёҳат билан яқун топган. Мустақиллик шарофати билан ўзбек киносининг дунёга чиқишига тўсиқ

САҲНАОРТИ ҲАЁТИДАН ЛАВҲАЛАР

"Театр" журнали таҳририятига бир иш билан бирор қирган эдим. Бош муҳаррир ўринбосари Эркин Усмонов, одатдагидек, хушол, самимий кутиб олди ва анча қизиқ ҳангомалар айтиб берди. Хайрлашаётганимизда, "Вақтингиз бўлса, кўрасиз", дея қўлимга бир китобча тўтказди. Театр саҳнаси фонидан ишланган рангли муқова, машҳур актёрлар суратлари, "Биров бўлиб яшаш осонми?" деган антика сарлавҳа. Кўрган одамнинг диққатини тортгани тайин.

Эркин Усмоновни яқин биламан деёлмайман. Лекин матбуотда чиққан айрим мақола-ларини ва, айниқса, таниқли режиссёр Маҳкам Мухамедов ҳақидаги рисоласини мароқ билан ўқиганман. Унинг ҳар бир мавзу ичига чуқур кириб, билиб, қаловини келтириб ёзганига ҳавас қилганман. Янги китобидидаги ҳар бир эссени завқ-шавқ билан ўқиб чиқдим, кўп янги маълумотлар олдим.

Эркин Усмонов би-ровлар кўргани, эшитгани эмас, ўзи шахсан кўрган, кузатган, шонҳиди бўлган воқеаларни ёзади, ҳаётий далил, мисолларни келтиради. Омادين қарангки, ҳарбий хизматни "Мосфилм" киностудияси қошидаги "Кавалерия-кино полки"да ўтказган, не-не машҳур филмларни суратга тушириш жараёнини кузатган, турли шаҳар, манзилларда бўлган, Бондарчук, Шукшин, Тихонов ва бошқа донгдор санъаткорлар суҳбатини тинглаган, от миниб эпизодларда суратга тушган экан.

"Урушсиз йигирма кун" филми Тошкентда суратга олинган, мен Лопатин ролини ўйнаганман, томошабинлардан бири бизларни уйига меҳмонча таклиф қилди, туршак, майиз, ёнғоқлар билан сийлади. Ушанда еган паловим тазми ҳали оғзимда, унда мактанган у билан бирга суратга тушган Юрий Никулин. Эркинжон "Дерсу Узала"ни суратга олаётган Акира Курошава ҳам саволлар берган, ён дафтарига дастхатини ёздириб олган.

Муаллифининг отаси махсус дафтарча тутиб, муҳим гаплар, фикрларини ёзиб кўра экан, бир

жойида "Саҳнада биров бўлиб яшаш қанчалар қийин?"

Шукур акага Фофир бўлиб изтироб чекиш, Обид Жалиловага эса ўзига ҳам ёқмаган Солихбой ё Маждиддин ролларида чиқиш осон кечганмикин?.. Бунчалар оғир бўлмаса бу соҳа? Бировнинг қиёфасида, бировнинг ҳаёти, бировнинг дарди-қувончлари билан яшаш... Нима бу? Касбимиз ҳунарми, тақдирми?"

Актёр отанинг шу ерда узилиб қолган ёзувларини ижодкор ўғил давом эттиришни ниёт қилади ва ўқувчиларга ўқишли, мазмунли эсселар қулдастасини тақдим этади.

Машҳур актёрлардан интервью олиш, мақола ёзиш осон бўлмаган, албатта. Масалан, "Қиёмат қарз" спектакли тугагач, гримхонага кириб Шукур Бурхондан икки оғиз бўлсам рол ҳақида гапириб беришни сўраган келди.

Радиожурналистга: "Йу-ўқ, оқўси, бугун иложим йўқ... жуда чарчаганман... Бир оғиз ҳам гапиролмайман... Сизга рўхсат!", дея рози бўлмайди. Бир қанча вақт ўтиб Ўлмас Умарбеков билан "Садаф" кўчасидаги хонадонига борганда хушнуд қиёфада қабул қилади, ёзилиб суҳбат беради.

Бир радиоспектакл магнит тасмасига ёзилдиган бўлганда, икки ёш актёр кечикиб келади, Ҳамза Умаров режиссёрга қараб: "Хафа бўлмайсиз-у, аммо мен бу спектаклда қатнашмайман. Асарда рол ижро этиш майнавозчилик эмас-ку. Одамда сал бошқаларга ҳурмат, қадр-қиммат, санъаткор одоби, маданияти деган нарсалар бўлиши керак. Жуда "гений" бўлиб кетган тақдирда ҳам!.." ("Тугалланман портрет"). Равшан Солихов: "Мана энди Ҳамза Умаровнинг кўзойнаги орқали дунёни кўриб юрибмиз, иложим усталарнинг руҳи мададор бўлсин", дея устозидан қолган эсдаликни фахрланиб айтиб юрар экан.

Эркин Усмонов касбий фаолиятида учраган қийинчиликлар, йўл қўйган камчиликлар

рини яширмай ёзади. Бир сафар озарбойжон ёзувчиси Анорнинг "Грузинча фамилия" асари асосида радиоспектакл тайёрлашадиган бўладию, бош ролларга Ҳожиқабар Нурматов ва Гулчехра Жамилова таклиф қилинади. Матн билан танишган актёр норози оҳангда: "Хафа бўлмайсан, Эркин. Таржимада сал шовшанга ўхшайсан. Агар хўп десанг, уйда қўриб, у ер-бу ерларини чизиб келаман. Эртага ёзамиз!", дейди. "Эртасига обдон бўяб, таҳрир қилиб келган матнларни кўриб, очиги, уялиб кетдим. Ҳожиқабар ака бўлса худди эски танишлардек яна мени "сен"сирашга ўтди.

— Эркин, биласан, радиода одамнинг юз-қўзи, кийган кийими, хатти-харакатлари кўринмайди. Ҳаммаси сўзга қурилади. Шунинг учун ҳар бир сўзга, иложи бўлса ҳар бир уни-ундош харфга ҳам эътибор бериш керак. Бўлмаса, актёрнинг тили айланмай қолади" ("Саҳнага садоқат").

Эссе ҳақрамонларининг деярли ҳаммасида ҳамкасблар, айниқса ёшлар учун ибратли фикрлар, фойдали маънавлар анчагина. Муаллиф буларни келтирар экан, ўзининг ҳам бир қанча кузатишлари, ширин-нордон мулоҳазаларини баён қилади.

Муаллиф катта-кичик рол учун торттишмаган, ёқмаган рол таклиф этилганда рад қилган, пул учун ўзини ўтга-чўққа уришдан тийилдиган, санъат қадри, мавқеини бандан тугадиган истеъдодли санъаткорлар ҳаёти, фаолиятини ибратли ҳикоялар келтиради. "Эргаш Каримов ҳақида бир эмас, иккита китоб ёзишимга қарамай, яна ёзгим келади, ҳамма гапларни айтолмагандай ҳис қиламан ўзимни", дея тан олади муаллиф "Иккинчи умр" эссесиде. Демак, Эркин Усмоновнинг хотира галадониде, ён дафтарларида ҳали ёзишга аризилиқ ҳикоялар кўп. Ундан янги нарсалар кутишга ҳақлимиз.

Саиди УМИРОВ

"КЎРҒОШИН"НИНГ ЗАЛВОРИ

2011 йил миллий кино санъатимиз ривожига муҳим босқич бўлди. Олтин Гепард халқроқ кинофоруми мустақил Ўзбекистон номини жаҳонга янада кенгроқ танитди. Форумнинг Гран-при совринига "Кўрғошин" деб номланган ўзбек филмига муносабат кўрилди.

XX асрнинг тарихий босқичларида халқ дарди, изтиробларини ўзида муҳрлаган саналар кетма-кетлиги инсониятнинг унсиз фарёдини эслатгандек бўлади: 1916, 1918, 1937, 1941... Халқнинг аччиқ кўргиликларидан бири акс этган "Кўрғошин" филмида урушдан кейинги бироз ҳорган, бироз сокин ва бир қадар умидли туолган, аслида ноҳақлик, адолатсизлик янгича кўринишда авж олган 50-йиллар воқелиги намойиш бўлади.

Филмда кўрғошин каби оғир ва совуқ ўтмиш, кўрмиш-кечирмишлардан мисқоллаб йилгилан ҳаётий ҳодисалар асосида яхлит кинокомпозиция яратилган. Тарихий хроникага хос оқ-қора тасвирлар "Кўрғошин" воқеаларининг ҳақиқатга зид эмаслигини таъкидлаб тургандек. Киноновеллада кутилмаган ҳаёт зарбалари ичра хўрлик, ҳақорат, зулм ва кўрқув тиғи остида қирқилган тақдирлар ва пешонага битилган қисмат азобларидан ҳикоя қилинар экан, филм муаллифи Зулфигор Мусоқов ҳар доимгидек аниқлик, қисқалик ва лўндаликка аҳамият берган.

Дастлабки эпизодлардан бирида, ноҳақ айбловданми ёки ўлимнинг совуқ шарпасиданми, қалтироқ босиб, папироз тутатаётган ёш йигитни (ижрочи А. Шаҳобиддинов) кўрамин. Кўркам, ранглар чехрели бу зиёли инсоннинг ҳали замон оти-лиши кутилаётганини кўриб, "эҳтимол, у тирик қолар", деган фикр ўтади дилдан. Лекин дарахтзор қўйнида бамайилхотир чуғурлашадиган қушлар галаси фавқулодда портлаган ўқ овозидан осмонга кўтарилиб, ҳозиргина тик турган тирик жон ерга қулайди. Шу тарика икки шахс — Рим Мар-Лен (актёр Темура Мусоқов) ва Умар Қодиров (актёр Бобур Йўлдошев) имзои билан кимлар отилмаган бу ерда? Портлаган кўрғошин товуши қанча қушлар "юрагини ёрмаган"!

Таъкидлаш жоизки, тарихнинг саргайган саҳифаларига ҳолисона назар ташлаш ва ҳақ сўзни айтиш имконияти берилган истиқлол замонида филм муаллифи ўша "қоронғу кун"ларни янада қоп-қора рангда кўрсатмайди. Гарчи филм оқ-қора тасмаларда суратга олинган бўлса ҳам, бош қаҳрамонлар — Умар Қодиров ва Рим Мар-Лен образларида мажбурият тиғига боғланган тақдирлар муҳажжам. З.Мусоқов шўро мафқурасининг бу икки беимнат соҳисини ҳам муҳаббатга мубалло бўлгани, уларда дўстлик, бурч, садоқат, ҳалоллик тўғрисида ўрнатилган даражада эканига урғу бераркан, бу билан ҳар бир даврнинг ўз ҳақиқати борлиғига диққатни қаратади. Қисқа диалоглар, маълум гоёвий вазифа юклатилган образлар, эпизодик роллар орқали умуминсоний аҳамият ҳақда эътибор қонцепция яратилган.

Хусусан, XX асрнинг охириги йилларида қадар қўлаб мамлакатларда ҳукмронлик қилган абсурд фожияси маънавиятнинг бош гоёсини ташкил этади. Лекин муаллиф асарда мустабид тузумни бошқарганларга ҳам, миллатни кўрқув исканжасида тутганларга ҳам, отнганлар ва отилганларга ҳам баҳо бериб, бирини иккинчисидан устун қўймайди. Аксинча, юзлаб километр наридаги "хукмдор"га киминдир ёмонлаб ёзилган "юмалоқ" хатларнинг эгалари ўша кимингидир қўшини, ҳамкасби, бошлиғи ёки ёрдамчиси эканига урғу берилиши бежиз эмас. Режиссёр бу ўраннида ўша қалтис давр нечоғли жиркан муҳит яратганини ифода этмоқда.

Минисюжетлар маҳжумаси орқали филмнинг фалсафий гоёсини умумлаштириш З.Мусоқов асарларига хос хусусият. "Кўрғошин" филмининг воқеалари ўтган асрнинг 50-йилларида кечилиши қарамай қадрларни монтаж қилишда режиссёр қўлланган темпо-ритми боис бугунги томошабин асарни зерикмасдан кўради. Қадрлар жадаллик билан алмашиб туриди: қаҳрамонларнинг ташқи кўриниши, ўзаро суҳбатлари ва улар ҳаракатланаётган интэрьердаги муҳитдан давр руҳи уфуриб туради. Одамлар ҳатто шарпасидан ҳам хурқадиган "обру-эътибор"га эга ички дўстнинг бири (актёр Т.Мусоқов) севгани қаршисида ёш боладек довдираши, иккинчиси эса (актёр Б.Йўлдошев) гоҳ асабийлашиб, гоҳ кескин ҳаракат ва сўзлар билан ҳақжонини яшироқчи бўлишида "Тоҳир ва Зухра", "Фар-

ход ва Ширин" филми ҳамда спектаклларидан илҳомланиб яшаган давр кишилари қиёфаси акс этгандек кўринади.

Филмнинг илк сюжетларида содда ва ишонувчан қиёфадаги Умар Қодиров воқеалар ривожлангани сайин тошбағир ва шарқасиз кимсга айланиб борар экан, актёр Бобур Йўлдошев ижросидаги бу мураккаб шахснинг қисмати томошабинни бефарқ қолдирмайди. Завод инженери бўлган кезлариде Москвадан қилинган кўнгирандан ваҳимага тушган йигит ҳукуматнинг "муҳим" одамига айланган, ниғоҳларидеги бегуборлик ўрнини кибр ва манманлик эгаллагандек кўринади. Бироқ филм драматургияси ечимида туғилган акасини қамаландан кўра ўлимга тик қараган Умарнинг ўзини отиши лавҳаларида Б.Йўлдошевнинг ижро маҳорати янада юксак наомён бўлганига гувоҳ бўламиз. Унинг партнёри Т.Мусоқов ижросидаги Рим Мар-Лен образи филмга ўзига хос кайфият берган. Ҳам қудратли, ҳам сирли, бироқ совуққон ва бебарво кўринган шахс кўнгида кечайтган фикрларнинг акси бот-бот кўзга ташланади. Бу эса актёр Т.Мусоқовнинг ўзига топширилган ролни руҳан ҳис этгани ва ўз ижроси билан томошабинга зарур фикрларни айта олганини билдиради.

"Кўрғошин"нинг муваффақиятида унда иштирок этган барча актёрларнинг хизмати катта. Айтайлик, ҳаёт ташвишларидан эзилган ёш улғур аёли образини ижро этишда актриса Раёна Шодиева экранда хуш рўйини йўқотишдан чўчи-

маган бўлса, урушда дом-дараксиз кетган асирнинг уйга қайтиши лавҳаларида актёр Фахриддин Шамисоматов ниғоҳларидаги дард, овозидаги мунг дилини титратиб юборади. Унинг рафиқаси образини яратган Ниғора Каримбоева аввалига сокин овози, вазмин ҳаракатлари билан тақдирга тан берган хокисор ўзбек аёли сифатида кўринса-да, эрини сўроққа тутиш вақтларида илк кўринишига тамомила зид қиёфада намоён бўлади. Бу ўринда Н.Каримбоева образга эҳтимол, сценарийдан келиб чиқиб ёндашган бўлиши мумкин. Шунингдек, филмдаги бошқа баъзи образлар тасвирида ҳам соф ўзбекча руҳ этишмаётганини гувоҳи бўламиз. Худди шу фикрни сеvimли актрисамиз Азиза Бегматова ижросига нисбатан ҳам айтиш мумкин. У.Қодировнинг онаси образини яратган А.Бегматова бошқа кинофилмларда қўллаган актёрлик маҳоратидан мазкур асарда ҳам фойдалангани боис бу филмда яратган образида оригинал ижро, қаҳрамонига ўзгача ёндашув етишмади.

Актриса К.Тоирова чиройли чехраси, бегубор қулгуси, муҳаббатга тўла ниғоҳлари, Умар Қодировнинг акаси ролини ижро этган Ф.Маъсудов (ёшлиги) ва Пулат Саидқосимов (кексалиги) образ моҳиятини етарли ҳис эта билганлари билан "Кўрғошин"га ўзгача кайфият берадилар. Шунингдек, завод директори, она, соқов йигит, юмалоқ хат эгаси каби эпизодик образлар ва ҳатто қайдоғчи, соқчилар ҳам давр руҳиятини ўзлариде ҳис эта олганини сезамиз. "Кўрғошин" филми Чўлпоннинг "Кўнги, сен мунаҷалар нега, Кишанлар бирла дўстлашдинг? На фарёдинг, на доднинг бор, Нечун сен бунча сустлашдинг?" сатрларини ёдга солади. Филмга асос бўлган ўтмиш ҳодисалари ҳақида айнан "кишанлар парчаланган" бугунги ҳур замонда ҳикоя қилиш мумкинлигини режиссёр З.Мусоқов ўз вақтида англаб етди.

Шоҳида ЭШОНБОЕВА

Кўргазма залларида

Тошкент фотосуратлар уйида япониялик фотосурасом Дайсаку Икедани "Табият билан мулоқот" деб номланган шахсий кўргазмаси очилди.

Дайсаку Икеда дунёга танилган файласуф, шоир, педагог, серкюрра истеъод эгасидир. У Токиода сув ўтлари билан савдо қилувчи тадбиркор оилада туғилган. Ўқиб-йиланганлар на-тижасида жаҳоннинг 190 давлати рас-сомларини бирлаштирган Сока Гак-кай Интернэшнл халқроқ ташкилоти асос солган. Унинг 40 дан ортқ шеърый, саёхатнома, поэма, эсселардан иборат бадий-публицистик китоблари 30 тилда чоп этилган.

Дайсаку ижодининг қамрови ниҳоятда кенг. У Ўзбекистонда таъсис этилган "FotoGaNica" халқроқ мукофоти соҳибидир. Дайсаку Икеданинг фотосуратларида инсон ва табият, табият ва инсон яхлитлиги ҳақидаги гоё бадий тарафнам этилади. Бугунги кун замонавий япон санъатига хос услуб-йўналишлар асосида ишланган асарлар муҳлисларга завқ-шавқ бағишлайди. "Фудзи тоғи, чексиз кўкка тушади кетган йўллар, кун ботиши палласида турли рангларда товланувчи кечки осмон, эркесварлик руҳининг энг аjoyиб шакллардаги ифодаси бўлган оппоқ булуғлар... буларнинг ҳаммаси қалбим тоғларини чертувчи қимматли лаҳзалардир..." деб ёзади у ўз асарлари ҳақида.

Донишмандлар бекорга "Ўзалик — жозибалир", дея эътироф этишмаган. Дайсаку Икеданинг "Баҳор жамоли", "Киш ёдуси", "Ёз жилвалари" каби тур-

ТАБИАТ БИЛАН МУЛОҚОТ

кун асарларида буддавийлик гоёсини турли ракурсларда муҳрланган. Япон яна бир асар Сока университети ҳовли бобомиз ҳайкалининг серифода фотосавирдир. Сурат орқа фонда ям-яшил дарахтар, университетнинг улкан биноси, олд сарида эса, шеърый мулкнинг султони қиёфаси. Япония заминига бу ҳайкални 2004 йил март ойида Ўзбекистон ҳукумати тўғра этган бўлиб, уни таниқли ҳайкалтарош Руслан Миртожиев яратган. Ҳайкал жойининг фотосурасом Дайсаку Икеда томонидан танлангани эътиборга лойиқ. Ҳайкал қ

Янги рукин:

Эл ва дил

Қоялар бағридан силкиб, тўтидек малҳам бўладиган ажойиб неъмат — мўмиёни биласиз. У табииётнинг гўзал тўхфаси, замин меҳрининг инча тисмоли.

Хар бир халқ асрлар давомида катта ҳаётий тажриба тўплаб, ўзига хос маънавий дурдоналар яратди. Уларни даврлар оша кўз қорчиғида авайлаб, сайқал бериб, дилида, тилида, қўшиқларида сақлаб келади.

Кимники билдай, десанг мақолин англа, Аслини, десанг, англайни фиолин англа,— деб бежиз ёзмаган.

Улуғ аждодимиз Юсуф Хос Ҳожиб ҳам "...Тўғри, рост сўзини сўзлаш учун тилни тебратмоқ, яъни ҳаракатлантирмоқ керак. Эгри, яроқсиз сўзларни ташқарига чиқаргандан кўра тилнинг ҳаракатсиз қолгани маъқул.

Яхши сўз ҳақидаги ҳикматлар инсон қалбига яхши сўз айтишга бўлган иштиёқни янада оширади:

Яшил кўкдан инди бу бўз ерга сўз, Сўз билан инсонда ёруғ бўлди кўз.

Оталар сўзидир биз учун мерос, Оталар сўзининг нафи беқисс.

Тананинг улуши томоқдан қирав, Жош улуши сўз қулоқдан қирав...

Шу ўринда Юртбошимизнинг «Юсак маънавият — энгилмас куч» асарига келтирилган мана бу сўзларга эътибор қаратайлик: «Авесто»нинг туб маъно-моҳияти

қолларда ҳам бир инсоний муштараклик бор-ки, бу дунё халқлари адабиётининг туб илдизлари, оғзаки ижоди, уларнинг пайдо бўлиш жараёнини бир мунча умумлаштириб тасаввур қилишга тўртки беради.

"Онанинг севсанг, бошқа бировнинг онасини сўкма" (Абхаз халқ мақоли). "Йиғласа, онам йиғлар, қолгани ёлғон йиғлар" (Ўзбек халқ мақоли).

"Онаси урсаям «она» деб йиғлайдилар"

"Эрни эр қиладиган ҳам хотин, қаро ер қиладиган ҳам хотин," (Ўзбек халқ мақоли).

"Аёл истаса, ҳўкизни ҳам одам қилади," (Лезгин халқ мақоли).

"Ота-онангни ҳурмат қилсанг, бола-чақангдан иззат топасан," (Қирғиз халқ мақоли).

"Онанинг кўнгли болада, боланинг кўнгли далада" (Ўзбек халқ мақоли).

"Отанг ўтирган уйнинг томини курама" (Ўзбек халқ мақоли).

Ушбу мақолларнинг ҳар бирида инсоний меҳр-оқибат, умр мазмуни, ҳаётнинг қадри сингари улуг туйғулар ифодасини кўришимиз мумкин. Хар бир миллатнинг адабиётини билмай туриб унинг салоҳиятига, маънавий қиёфасига баҳо бериш қийин бўлганидек, мақоллар ҳам миллатларнинг ўзига хос маърифий даражаси белгисидир.

Бу мақолларда маълум бир умумийликни кўришимиз мумкин, аммо шундай мақоллар ҳам бор-ки, бу шу мақолни яратган халқнинг хулқ-атворини, турмуш тарзини белгилашда муҳим аҳамият касб этади. Масалан, халқимизда "Унта бўлса ўрни бошқа, қирқта бўлса, қилиғи" деган болажон ўзбекнинг қиёфасини кўрсатадиган ажойиб мақол бор.

"Ўзбек бўлсанг, саври кий", бу мақолни Сурхондарёда эшитганим. Мазмуни шундай экан: ўзбекининг қизу аёли ҳам, эрқағи ҳам ўзига хос, ибоб билан, муносиб либос киймоғи бу ўзбек бўлишининг бир белгисидир.

Бу нафақат мақол, балки тарбия шакли ҳамдир. Ёки "Эркакка эгар, аёлга ўрмак". Мазмуни: эркак кишининг ризқи кўчада, аёлнинг бахти эса уйда бўлади.

Миллатнинг қамоли, ёшларимизнинг икболи ўзимизнинг маънавий, миллий меросимизга эҳтиромдан куч олади. Мақолларимиз — бизнинг теран илдизларимизга туташ бебаҳо бисотдир.

Назира БОЙМУРОДОВА

"КИМНИКИ БИЛАЙ ДЕСАНГ МАҚОЛИН АНГЛА..."

ни белгилаб берадиган «Эзгу фикр, эзгу сўз, эзгу амал» деган тамойилни оладиган бўлсак, унда ҳозирги замон учун ҳам беҳад ибратли бўлган сабоқлар борлигини кўриш мумкин.

Чиндан, инсонни улуглайдиган ҳам, уни тупроққа қориштирадиган ҳам сўздир. Биз ўз сўзимиз орқали кимнингдир кўнглини кўтарамиз ёки уларнинг дилини вайрон қиламиз.

Халқимиз даҳоси яратган ёки ўзга халқлар тилида гавхардай ярқираб турган оғзаки ижоднинг мақол жанри бевосита миллат маънавиятига хизмат қиладди.

Муаллиф олган сурат.

(Малайя халқ мақоли).

"Ота-она азобини фарзандли бўлсанг биласан" (Япон халқ мақоли).

"Ота-онанинг муҳаббати боланинг ота-онага бўлган муҳаббатидан кучли" (Япон мақоли).

"Она оёғи билан бешик тебратар, кўли билан рўзғор" (Ўзбек халқ мақоли).

"Бир болали она ҳам, юз болали она ҳам бир хил қайғуради" (Адиғей мақоли).

"Онанг учун туҳумни қафтингда қовуриб берганингда ҳам унинг ҳақини адо қила олмайсан" (Арман халқ мақоли).

"БИЗКИМ, ЎЗБЕКЛАР"

Яқинда "Шарқ" нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси Бош таҳририятда таниқли адиб ва драматург Абдуқадир Иброҳимовнинг "Бизким, ўзбеклар" номли китоби чоп этилди.

"Бизким, ўзбеклар" ўзбек халқи давлатчилиги асослари ҳақидаги илмий-оммабоп, бадиий-сиёсий лавҳалардан таркиб топган. Унда халқимизнинг қадимий аждодлари, миллий шаклланиши, давлатчилиги ва ҳудудлари тўғрисида муаллифнинг мазмундор мулоҳазаларини ўқийсиз.

Оммабоп услубда, барча ёшдаги китобхонларга бирдай тушунарли раван ва аниқ-тиник усулда ёзилган бу асарни мутолаа қилиш жараёнида муаллифнинг тарихимизни, миллий давлатчилигимиз асосларини пухта ўрганганига, уларни илмий, бадиий, диний, фалсафий нуқтаи назардан ўрганиб чиққанига гувоҳ бўласиз.

"Бизким, ўзбеклар", "Талқин" ва "Таҳлил", деб номланган икки қисм, ўттиз саккиз бобдан иборат йирик қўламли асар. Зотан, китобдан барчамизни бирдай қизиқтирадиган — аждодларимиз кимлар, этник жиҳатдан халқ бўлиб шаклланишимиз жараёنлари қандай кечгани, давлатчилигимиз қандай пайдо бўлгани сингари кўпгина саволларга қизиқарли маълумотлар, ибратли фикр-мулоҳазаларга бой жавобларни оласиз.

Китобга филология фанлари доктори, академик Азиз Қасимов сўзбоши ёзган. Барнобек Эшпўлатов муҳаррирлик қилган.

"РАЙҲОН ИСИ"

Райхоннинг муаттар исини туйганимизда кўнгилда фараҳбахш туйғулар уйғонади, соҳир ҳислар кўзгалади. Илк муҳаббат нашидаси, эзуғ амалларга йўллаган устозлар сиймоси, сўз сехрини ўзида муҳассас этган ёшиқ шеврлар — бариси бир-бири хотирага келаверади.

Таниқли шоир Мирпўлат Мирзо яқинда "Янги аср авлоди" нашриётида чоп этилган китобини "Райхон исини" деб номлаганда айни шу тансиқ ва қадрдон туйғуларга туртки берадиган омилни назарда тутган. Китобда муаллифнинг кейинги йилларда ёзган замон руҳидаги мақолалари, бадиалари, суҳбат ва сафар хотиралари жамланган.

"Кўнгили суврати" ва "Сафар хотиралари" деб номланган тўрт бўлимдан таркиб топган тўпلامдаги турли жанрларга мансуб асарларда шоир истиқол йилларида мамлакатимизда амалга оширилган

бунёдкорликлар, фидойи юртдошларимиз билан учрашув ва мулоқотлардан олган бой таассуротлари ҳақида хикоя қиладди.

Китобнинг "Ёрқин сиймолар" бўлимидаги хотира-мақола ва суҳбатларни ўқиб, Мухтор Аевзов, Халима Носирова, Мутал Бурхонов, Озод Шарофидинов, Суннатилла Анорбоев сингари атоқли адиблар, санъаткорларнинг сиймоси кўз ўнгимизда гавдаланади, уларнинг тирик нафасини туйгандек бўламиз.

"Мирпўлат шундай ибратли воқеаларни ҳикоя қилибгина қолмай, қомил инсон бўлиш сирларини ахтарди: ўғилшадга ўлуғ аждодлар билан ҳозирги илмий-техник тараққиёт даврида ўсиб келаётган авлодларни ўзаро боғловчи ришталарни топишга уринади, бугунги мураккаб давр бераётган саволларга жавоб ахтарди..."

деб ёзди китобдаги сўзбошида профессор Н.Каримов. Тўпلامга Н.Жўраева муҳаррирлик қилган.

"ТЕАТР"

2011 йил, 6-сон

Журналнинг навбатдаги сони халқаро «Theatre.uz» фестивали якунларига бағишланган тақдирли мақола билан оchildи. «Унутилмас сиймолар» руҳини остида атоқли актёр Наби Раҳимов таваллудининг юз йиллиги муносабати билан ёзилган хотираларни ўқийсиз.

«Бахтли умрнинг шартин» сарлаҳали мақолада муаллиф Шухрат Ризаев Ибн Салом («Лайли ва Мажнун»), Абдулатиф («Мирзо Улуғбек»), Яго («Отелло»), Қоработир («Тоҳир ва Зуҳра») каби образларни маҳорат билан ижро этган таниқли актёр Пулат Саидқосимовнинг ижодий фаолияти ҳақида тўхталади.

Бир спектакл саҳналаштирилиб, томошабин эътиборини қозонгунга қадар минг бир чинриқдан ўтади. «Биринчи буса» спектаклининг яратилиш тарихи билан драматург Абдуқадир Иброҳимов ижодхонасида танишамиз. Драматург билан ёзувчи суҳбатлашган.

1975 йилда Миллий театр (собиқ Ҳамза номидаги) саҳнасида Винни Делмар драмаси асосида саҳналаштирилган томошабинлар олқишига сазовор бўлган «Ғариблар» спектакли яқинда «Омон бўлгин, азизим» номи билан қайтадан саҳналаштирилди. Муаллиф Комилжон Шамсиддинов янги асарнинг аввалгисидан фарқи ва ўхшаш томонлари ҳақида тўхталар экан, ҳар икки талқиннинг аҳамияти ҳақида фикр билдиради.

Шунингдек, санъат илхомчилари «Театр ва риторика», «Муסיқа ва руҳият», «Мувозаанат»ни кўриб, «Театр — режиссёр — актёр» каби тадқиқот мақолалар билан ҳам танишиши мумкин.

МУАССИСЛАР: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ МАДАНИЯТ ВА СПОРТ ИШЛАРИ ВАЗИРЛИГИ, ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВЧИЛАР УЮШМАСИ

O'zbekiston adabiyoti va san'ati. Манзилимиз: Тошкент — 100083, Матбуотчилар кўчаси, 32. Кабулхона — 233-52-91. Электрон манзилимиз: uzas@b2c.uz

ДАЗМОЛ РАҲМ ҚИЛМАС ГАЗМОЛГА

ЁНФОҚНИНГ ШИҚОЯТИ

Кимга айтгай фиғоним, Кимга айтгайни оҳим. Калтақлади борбоним, Калтақ — ўзимнинг шохим.

КЎЛЭЗМАНИНГ КИТОБГА МАҚТУБИ

Қора меҳнат бизники, Иззат-ҳурмат сизники. Барча заҳмат бизники, Мақтов-раҳмат сизники.

Биз ётамыз панада, Ивирсиб ҳар томонда. Сизлар шинам хонада Кериласиз жавола.

Бизлар шундай тўпори, Чапанироқ, гўрроқмиз. Аммо сиздан юқори, Сиздан кўра зўрроқмиз.

Ғижимлаб йиртсалар ҳам, Сўзимиздан тонмаймиз. Оловга отсалар ҳам, Биз ҳеч қачон ёнмаймиз.

ТИШҚОВАГИЧНИНГ ШИҚОЯТИ

Фалак, арзим бор сенга, Яратганга яратдинг. Ризқ-насибамни нега Очкўзларга қаратдинг?

Тортиб олар қайтариб Зарра лўқма оласам. Қани энди, каттариб, Катта жойни қовласам.

ПОПОВИЧ ПАТТАНИНГ КИМХОБ КЎЙЛАККА МАҚТУБИ

Салом, синглим, қалайсан? Эшит менинг тилагим: Тақдирингни ўйласам, Зирқарайди юрагим.

Эҳтиёт бўл, укажон, Ўзинг урма ҳар ерга. Ёлишса ҳам, ҳеч қачон Қўнғил берма кир-чирга.

Уч бўлмагин дазмолга, Силаб жондан тўйдирар. Раҳм қилмас газмолга, Бир кун алдаб қўйдирар.

Меҳр қўйма совунга, Қўнқайи — жазава. Хушбўй деб чопма унга, Охир иши — мағзава.

Зиёлига бўл кийим, Тозилига юрасан. Пенсиядан ҳам кейин Иззат-икром кўрасан.

Чеварнинг хонасида Бўлгин майли кўрипча. Ё фермер даласида Чумчуқ кўри кузгача.

Қанақа иш бўлса бор, Кўргин не тупиша бошга. Лекин зинҳор базинҳор Яқинлашма фаррошга.

Мендан ибрат ол, ука, Қулоқ солмай каттага, Оҳорим тўқа-тўқа, Айландим поллаттага.

Худойберди КОМИЛОВ

Дунё — кенг...

ХЕОПС ЭҲРОМИДАН ҲАМ БАЛАНД

Индонезиянинг Бали оролидаги Гарут деб аталган Фарбий Ява тоғлиқларида чўққисимон эҳром (пирамида) топилди. Унга шу чоққача оддий тоғ, деб қарашарди. Маҳаллий аҳоли тоғ ёнбағирларини томорқача айлантиришган. Бироқ унинг тўғри бурчакли пирамидасимон шакли омониятлик олимлар эътиборини тортди.

Геология ишларини олиб борган тадқиқотчилар геологик қатламлар қаршилигини ўлчаб кўриб, бу "тоғ"нинг таркиби табиий ҳосил бўлган жисмларга ўхшамаслигидан таажубланишди. Тупроқнинг юқори унумдор қатлами таҳлилдан ўтказилганда ёши Исо пайғамбар таваллудидан аввалги олти минг йилни, қаттиқ қатлам эса, бу санандан етти ярим минг йил аввалги вақтни кўрсатди.

Бундан олдинги қазув ишлари чоғида тупроқ қатламлари остида ётган эҳромтошларда қандайдир ёзувлар борлиги қайд этилганди. Мутахассисларнинг таъкидлашича, эҳромнинг даҳми Ғазодаги Буюк эҳромдан ҳам катта экан. "Баландлиги 200 метрга етадиган бу эҳром 10 минг йил бурун барпо этилган", деб ҳисоблайди "Жанубий немис жамияти" профессори Бонате.

Шу йилнинг феврал ойида Бали оролида халққаро анжуман ўтказилиб, янги "Буюк эҳром"ни ўрганиш йўллари муҳокама қилинади ҳамда илмий изланишлар бошлаб юборилади.

"ҚИЗИЛ САЙЁРА" ЖУМБОҚЛАРИ

Олимплар Марса Кўёш системасидаги энг йирик тош қонини топишди. Унга сайёраларда ҳаёт мавжудлигига доир бештисно далиллар ахтаришга ишқибоз Жозеп Скиппер расмий сайтларга жойлаштирилган суратларни қўздан кечириб, "Қизил сайёра"да яна бир жумбоққа дуч келди. Ж.Скиппер ва унинг виртуал археологияда донг таратган толмас ҳамкасблари юқори аниқликда "кўра" оладиган камера билан қуролланиб, Марснинг жанубий ярим шаридаги диаметри икки минг километрдан зиёд ва чуқурлиги саккиз километрли кратерда жойлашган Эллада текислиги тасвирлари орасидан тўғри геометрик шаклдаги тўзималарни топишди. Бу текислик салкам тўрт миллард йил муқаддам астероид тушиши оқибатида пайдо бўлган. Тўғри бурчакли мазкур геометрик шакллар худди қўл билан ёки бирор техника ёрдамида тарашлаб тош олинган қонга ўхшаб кетади. Бу жойнинг координати — 42.7 S ва 70.0 E.

Тадқиқотчи Ерадаги қонлардан мрамартош ва оҳақтошларни олиш ва тайёрлаш технологияларини ўрганиб, бу жойлардаги Марс сайёраси юзасида туширилган суратга айнан ўхшаш шакллarga эълитбор қаратди. Ерадаги бундай қонларда қаторгага ҳўк қилинган маҳсуслар ишлатилган. "Қизил сайёра"да ҳам шундай бўлганими? У ҳолда бир неча миллион йиллар муқаддам Эллада текислигининг саккиз километрли чуқурлигига Кўёш системасидаги энг йирик қаторга бўлган экан-да, деган фикр келиб чиқди. Бироқ канадаллик Л.Горинг ва С.Моррис Скиппер каби қизирув ишларини олиб бориб, Ерининг ўзида ҳам Марсагага айнан ўхшаш, табиий равишда ҳосил бўлган ажойибларни ахтариб топиши. Шимолий Ирландиядаги афсонавий "Гигантлар йўли" ва Калифорниядаги "Девлар балбаллари", деб аталган жойлардаги кўприксимон ва устунсимон тош балбаллар худди қўл билан бунёд этилгандек. Ҳолбуки, уларнинг ёши ўнлаб миллион йилларга бориб тақалади. У пайтлар буларни кимлар қурган бўлиши мумкин.

"ВЕНЕРА"ДА ЖОНЗОТЛАР БОРМИ?

Малумки, Венера атмосферасини қоплаган қалин туман тўфайли унинг юзасини Ердан туриб суратга олиш қийин. Кўёш системасидаги бу сайёра сатҳига қўндирилган «Венера-9», «Венера-10» (1975), «Венера-13» ва «Венера-14» (1982) космик аппаратлари орқали олинган суратлар ҳануз олимларни ҳайратта солиб келаяпти. Тарихда илк бора туширилган бу суратлар билан бирга оптик-механик типда сканерловчи фотограмметрик камера ёрдамида Венера сатҳининг телевизион панорамаси ҳам суратга олинган. Бу тасвирларни сиңчиқлаб ўрганган олимлар айрини айниқарай жоний мейкүлдолар расий бўлиши эҳтимолидан узоқ эмас, дейишмоқда.

— Сайёрада жойини ўзгартирадиган "объект" лар бор, эҳтимол, улар тирик жонзотлардир, — дейди Космик тадқиқотлар институти бош илмий ходими, физика-математика фанлари доктори Л.Ксанфомалити.

Олимнинг фикрича, Венера сатҳида қатталги кўз илгайдиган даражадаги (бир дециметрдан ярим метргача) бирдан кўриниб қоладиган, ўзгарадиган ёки гойиб бўладиган "объект"лар суратга туширилган бўлиб, уларнинг тасвирлари тасодифан пайдо бўлиб қолишини изоҳлаш қийин бўлмоқда.

Хўш, бу тарихий ҳужжатга нега бундан қизиқиб пайдо бўлди? Кейинги пайтда жисмларга хос шарт-шаронти Венераникига ўхшаш кичик ҳажмдаги олдис планеталар тадқиқи бўйича жуда қўл янглиқлар кузатилаётгани бунга сабаб экан. 1995 йилдан буён бошқа қолдузлардаги 500 дан кўпроқ планеталар топишган. Ҳаёт бор, деб тахмин қилинган ўзга сайёраларни қидириш босим, ҳарорат, эҳтимол Ерадагига ўхшаш атмосфера таркиби каби нормал физик шарт-шаронтлар бор-йўқлигига қараб олиб борилади.

Л.Ксанфомалитининг фикрича, бошқа шаронгларида, масалан, нисбатан юқори ҳароратга эга сайёраларни ҳам ҳаёт йўқ, деб эҳтимолдан соқит қилиб қўймаслик керак. 1982 йилнинг 1 мартида икки соат олти дақиқа кўчада «Венера-13» орқали олинган суратлар жуда қизиқарли. Шу мудат ичида бир жойдан туриб олинган тасвирларда баъзи "объект"лар ҳам гоҳ пайдо бўлиб, гоҳида гойиб бўлганини кузатиш мумкин. Масалан, ҳашарот ёки ўргимчаксимон, чаёнга ўхшаб кетадиган мавжудот тасвири баъзи суратларда бор, баъзиларида эса йўқ. Олимнинг айтишича, камералар ишга солинганидан сўнг 90-дақиқада олинган суратда "чаён" тасвири бор, орадан 26 дақиқа ўтган эса уша тасвир йўқолиб, ўрнида ариқсимон из қолган, ҳолок. Ёки сайёра заминининг механик таркибини ўлчаш учун туширилган қонус ёнида олинган биринчи суратда дастлаб қаншийдир "қора латтак" пайдо бўлган, сўнг йўқолган. Шунингдек, номаълум сабабга кўра, ўз шаклини ўзгартирадиган "гардиш" ҳам суратларга муҳрланган. Олимнинг фикрига кўра, "Венерада ишовчи бу жонзот"ларни сайёра сатҳига туширилаётган бурчилаш аппарати модули "учириб кетган" ёки бошқа жойга силжитган бўлиши мумкин. Уларни қучли шовқин чиқариб, пиропатронлар отган ва бурчилаш қуримасини ишга туширган аппарат модули силжитиши ёки кўнуб юбориши ҳам мумкин экан. Бироқ бу "жонзот"ларнинг бир қисми кўмилиб қолган жойидан қочиб қилиб олинган. Бунни орадан 1,5 соат ўтган олинган суратлар тасдиқлайди. Тасвирлардаги "жонзот"ларнинг морфология текислиги уларни тирик мейкүлдо, деб тахмин қилишга асос беради.

Интернет хабарларидан.

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси ва "Ижод" жамоат фонди уюшма аъзоси, шоира Зебо Мураевага онаси ОЧИЛОЙ ДИЁРОВАНИНГ вафоти муносабати билан чуқур таъзия изҳор этади.

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси ва "Ижод" жамоат фонди уюшма ходимаси Ҳафиза Кўчқоровага онаси ОЙТЎРА КАМОЛОВАНИНГ вафоти муносабати билан чуқур ҳамдардлик билдиради.

Бош муҳаррир Саъдулла ҲАКИМ. Таҳририятга келган кўйёзмалар тахминан этилмайди ва муаллифларга қайтарилмайди. Мухаллифлар фикри таҳририят нуқтаи назаридан фарқлашиши мумкин. Массўл котиб — Асрор СУЛАЙМОНОВ. Навбатчи муҳаррир — Рустам МУСУРМОНОВ. Саҳифаловчи — Элёр МАҲМУДОВ.